

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1875. Andra Kammaren. N:o 23.

Torsdagen den 18 Mars 1875.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Fortsattes den i förmiddagens sammanträde började öfverläggningen rörande 25:te punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 7, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens femte hufvudtitel. *Om anslag för krigsfartyg.*

Ordet lemnades, enligt förut skedd anteckning, till

Herr Carl Anders Larsson, som yttrade: Den, som hittills varit med om behandlingen af denna hufvudtitel och vet, hvilka strider här egt rum mellan den »stora» och »lilla» flottan, kan nu, efter den förklaring, som Herr Sjöministern på förmiddagen afgifvit, vara lugn för, att det icke numera är fråga om den stora flottan, hvilken under de föregående riksdagarne stått hotande som en »buse». Herr Sjöministern har i sitt anförande nästan tillintetgjort all fruktan för densamma, då han icke blott förklarat, att det ifrågasatta ramfartyget, som skulle komma att kosta oss så mycket penningar, endast är afsedt för kustförsvaret, utan äfven tillkännagifvit det vara hans lifvigaste önskan att endast få egna sitt arbete åt kustförsvaret. Vid alla de riksdagar, som jag bevisat, har det så kallade kustförsvaret ansetts vara det för landet nödvändigaste, och man har alltid varit rädd för att anslå några penningar åt den stora flottan, emedan man ansett det vara nästan densamma som att kasta dem i sjön, då man icke kunnat tänka sig möjligheten för en stat, sådan som vår, att numera mäta sig med stormakterna i ett krig på öppna sjön. Man har hänvisat oss till historien för att se, hvad vi hafva utträttat på denna väg; jag vill visst icke förneka, att många för vårt land ärorika segrar hafva vunnits, men man skall der ock finna rätt många bedröfliga saker i fråga om den stora flottan och dess öden.

Hvad nu särskildt vidkommer det omtalade stora ramfartyget, har här uppstått många betänkligheter mot dess lämplighet, med anledning af Herr Sjöministerns förklarande, att det, med sin nuvarande konstruktion, endast skulle kunna hålla öppna sjön i tre dagar. Det förefaller mig, som om det icke skulle vara särdeles välbetänkt att anslå en så stor summa, som den ifrågasatta, till anskaffandet af ett fartyg,

*Om anslag för
brigsfartyg.
(Forts.)*

som, efter att ha varit ute på sjön i endast tre dagar, måste återvända till hamn för att intaga nödiga förråd. Man har i allmänhet hyst den föreställningen, att dessa minor och monitorer, hvilka hittills varit så lofordade, skulle vara de medel, som man i främsta rummet borde begagna, för att skydda oss mot en fiende, som nalkas våra kuster. Herr Sjöministern medgaf ock att så verkligen vore förhållandet, och nämnde bland annat, att den fiende, som ämnar sig hit och har reda på, att vi försett oss med dylika försvarsmedel, endast i medvetandet om detta skulle betänka sig, innan han kommer våra kuster för nära. Detta har varit inrotadt i det allmänna folkmedvetandet och har verkat såsom ett korrektiv mot våra grannar i den händelse de skulle hafva varit fiendtligt sinnade mot oss. Efter att nu hafva försport hvad som vid denna frågas behandling passerade i Första Kammaren, intogs man af en panisk förskräckelse för att dessa dyrbara fartyg skulle byggas och dertill anslas medel, utan att man sage vårt sjöförsvar mera betryggadt därför. Ett dylikt antagande har emellertid Herr Sjöministern fullständigt dementerat, och man bör således icke sätta tro till de rykten som i detta hänseende spridas. I Första Kammaren förmenade man nemligen, att skälet, hvarföre Herr Sjöministern atnöjt sig med hvad Stats-Utskottet föreslagit, var det, att, sasom en ledamot af Stats-Utskottet lärer hafva ytrat, Kongl. Maj:t kunde använda de medel han begärt till byggandet af sådana fartyg, som man der förespeglade sig. Då vi nu i dag hört detta icke vara Herr Sjöministerns mening, så kunna vi ju vara temligen förvissade derom, att, i fall den nu ifragavarande stora summa beviljas, den icke kommer att användas till anskaffande af så beskaffade fartyg, allrahelst vi hört den invändning göras mot dem, att de icke äro så ofelbara som man förestält sig.

Herr Nils Larsson har på förmiddagen föreslagit ett tillägg till punkten, innefattande ett visst vilkor för anslagets beviljande. Som jag finner detta vilkor icke stå i ringaste strid mot den af Herr Sjöministern här uttalade åsigt, så ansluter jag mig till detsamma, och yrkar för den skull bifall till punkten med det af herr Nils Larsson föreslagna tillägget.

Herr Gjerling: I motsats till den siste ärade talaren anser jag herr Nils Larssons föreslagna tillägg till denna punkt icke lämpligt och vill för min del förorda bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick på de grunder, som jag nu går att närmare utveckla. Under den tid jag haft äran tillhöra denna Kammare har jag alltid hyllat den åsigten, att hvarken någondera Kammaren eller Riksdagen i sin helhet må försöka att bestämma, hvilka fartygscerter som må anses bäst lämpa sig för vårt sjöförsvar, utan att detta bör till Kongl. Maj:ts afgörande öfverlemnas. Honom stå nemligen till buds långt flera och säkrare källor för inhemtande af de upplysningar, som för frågans afgörande kunna vara bestämmande. Om än i Kamrarne en eller annan, i lyckligaste fall dock blott ett högst ringa fåtal, varit i tillfälle och haft förmåga att ingå i sådana detaljstudier och intränga i de förhållanden, som äro nödvändiga för frågans riktiga bedömande, så tror jag mig dock bestämdt kunna påstå att så ej är förhållandet

i allmänhet. Svårigheten för Riksdagen att bestämma den lämpligaste fartygsmodellen öfvergar således nära nog till omöjlighet. Jag har aldrig underskattat och underskattar ej heller nu de stora förmågor, som finnas i denna Kammare, men jag kan dock icke neka, det jag är långt ifrån att tro det vara möjligt att någon, ehö det vara må, kan ega en så mångsidig erfarenhet och kunskap, som en och annan af Kammarens ledamöter tyckes tilltro sig, om man får döma af den ene eller andres nästan oafslatliga uppträdande i snart sagdt hvarje till behandling förekommande fråga, den må vara af hvilken art och beskaffenhet som helst. Skulle man derföre vid bestämmandet af någon viss plan i ena eller andra hänseendet, vare sig det anginge landtförsvaret eller sjöförsvaret, uteslutande vara hänvisad till de förslag och utkast, som under frågans diskuterande vanligen i mängd framkastas, föreställer jag mig, att den ledning, som för frågans ändamålsenliga afgörande vore erforderlig, ingalunda skulle stå att vinna.

Beträffande ifrågavarande anslagssumma har Stats-Utskottet af hvad Kongl. Maj:t äskat endast tillstyrkt bifall till en del, eller 1,700,000 kronor, hvadan en nedsättning skett med 300,000 kronor. Denna nedsättning anser jag emellertid vara en obetydlighet och skulle äfven af det skälet hellre sett att Utskottet tillstyrkt bifall till det äskade anslaget i sin helhet. Da emellertid af Utskottets utlatande den mening synes framgå, att anslaget skulle användas till anskaffande af endast sådan fartygsmateriel som Utskottet tillstyrkt, ber jag få nämna, att, da i det vid Kongl. Maj:ts proposition i ämnet fogade statsrådsprotokoll inga bestämda fartygscerter äro angifna, jag anser att vid bestämmandet af anslagsbeloppet endast bör ungefärligen angifvas en viss riktning för dess användande, utan att man på något sätt tillkännagifver, att den eller den fartygsmodellen ovilkorligen skall utgöra typen vid arbetets utförande. Da vid en föregående riksdag fråga förevar om samtidigt byggande af tvänne kanonbåtar, yttrade jag att skäl vore låta med den ena af dem anstå, till dess den andra blifvit färdig och vid verkställda försök befunnits ändamålsenlig. Samma tanke hyser jag äfven i detta fall, och af hvad statsrådsprotokollet i frågan innehåller tror jag också meningen vara att först fullständigt undersöka den föreslagna fartygsmodellens lämplighet innan det större antal fartyg, som väl framdeles blir nödvändigt, bygges.

Beträffande Utskottets hemställan att tillstyrkta anslagsbeloppet skall användas för byggande af krigsfartyg, afsedda för *kustförsvaret*, antager jag för min del dermed ej vara meningen att inskränka vårt sjöförsvaret uteslutande till ett försvar af kusterna, de innersta skären, utan torde väl dervid kunna underförstås rätt att anskaffa äfven sådana fartyg, som, ehuru egentligen afsedda för kustförsvaret, likväl äro så apterade, att utfall mot en annalkande fiende med dem kunna göras. Utskottets i motiveringen till denna punkt uttalade åsigt närmar sig således min egen.

Utskottet har vidare ansett sig icke böra »ingå i pröfnings af enskildheterna vid de fartygsbyggnader, som för den närmaste framtiden äro tillämnade», och detta anser jag fullkomligt riktigt, och ansluter mig dess heldre till denna mening som den står i full konsekvens med hvad jag förut yttrat i saken och alltid trott vara det rätta. Jag tror der-

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

Om anslag för före och största afseendet böra fästas vid detta uttryck i Utskottets krigsfartyg. motivering.
(Forts.)

Hvad angår det särskilda slag af fartyg, hvarom diskussionen i dag rört sig, föreställer jag mig att af hvad i statsrådsprotokollet härom förekommer ingalunda framgår, att Regeringen haft för afsigt att till modell härför antaga den engelska Hotspur, hvilket jag för min del ej heller anser lämpligt, utan meningen lärer väl endast vara att erhålla fartyg med sådana egenskaper att de lämpa sig ej blott till försvar af våra kuster utan ock till utfall mot en annalkande fiende.

Jag hyllar ock fortfarande den åsigt, som jag förr någon gång uttalat, att pansarbåtarna icke må saknas bland vara försvarsmedel och önskar lifligt, att det anslag till krigsfartyg, som Riksdagen kommer att bevilja, må blifva så stort, att en del kan afses för pansarfartyg. Sverige, såsom varande en sjömak, om än svag, måste nemligen följa sina grannars exempel och därför fortfarande betrakta pansaret såsom en hufvudsak i fråga om sitt sjöförsvars ordnande.

Dessa mina åsikter stå ej heller i strid med det resultat, hvartill Utskottet i frågan kommit, detta naturligen dock under den förutsättning att min uppfattning af andemeningen i dess motivering varit riktig, och i den öfvertygelsen att så är förhållandet, yrkar jag bifall till Utskottets ifrågavarande förslag, hvarå jag vördsamt anhåller om proposition.

Friherre von Schulzenheim: Da jag på förmiddagen åhörde en talare på stockholmsbänken, Nr 1 inom Kammaren, så nämnde han, att han hört blott några få som i denna Kammare hyllat den åsigten, att Sveriges sjöförsvar skulle hafva lika hög betydelse för vår sjelfständighet som landförsvaret. Jag antog, att han härmed syftade på mig, och jag erhöll äfven sedan ett medgiffvande i detta hänseende. Jag är glad att kunna förklara det jag tror, att, om jag också möjligen stode ensam här om denna åsigt, desto flere inom vårt land likväl hylla den. Redan som ung, då jag här i Stockholm lärde känna några bland den tidens krigsmän och veteraner prydda med svensksunds-medaljen, hörde jag bland dem uttalas en fruktan, en oro, att, sedan en ny dynasti uppstigit på den svenska tronen och en fransk marskalk, som vore van vid stora arméer, blifvit Konung, intresset för den svenska flottan snart skulle komma att minskas, emot för landarméen. Om så nu verkligen någon tid kunnat vara förhållandet, lärer väl dock numera svenska flottan icke behöfva frukta bristande sympatier eller intresse hos den, som skrifvit »Svenska Flottans Minnen». Jag kunde för min del icke läsa historien och geografin på annat sätt, än att jag trodde och fortfarande tror, att de bataljält, på hvilka vår sjelfständighets kamp kommer att stå, äro Nordsjön, Östersjön och Bottniska viken, eller att åtminstone första striden för vår oafhängighet der kommer att utkämpas. Jag tror, att en strid på hafvet kan kosta penningar och blod lika väl som på land, men aldrig i samma proportion. De blodiga fåror, som plöjas på hafvet efterlemnade icke så långvariga och bittra minnesmärken. Fartyg kunna förgås, penningar försvinna och folk gå bort, men åtminstone komma icke dessa förbrända

boningar, nedtrampade skördar, och försvunna boskapshjordar och hemlösa folkskaror att under långliga tider utgöra minnena, såsom då landtstriden rasat. Jag kan icke föreställa mig annat än att våra penningar bäst användas, då vi hindra fiender att komma in i landet. Det må vara godt att med samma hand och goda vapen söka att utdrifva honom från våra landamären, men bättre dock att hindra honom komma in på våra tegar.

Vi stå nu åter vid frågan om anslags beviljande till flottan och vi hafva hunnit speciellt till den punkt, som afhandlar, om vi skola hafva en sjögående flotta, ett verksamt sjöförsvar.

Innan jag ingår vidare i denna frågas utredning, tillåter jag mig återgifva en talares yttrande under gårdagen inom Första Kammaren. Han sade: vi skola endast hafva vår flotta till försvar, vår fartygsmateriel till försvar, men icke till anfall, ty den medför eljest faror att lätt inleda i frestelse till anfalls-krig och det är en farlig sak att skapa en sådan makt, ty den kan missbrukas. Jag kan icke fatta ett sådant resonnement. För mig har den öfvertygelsen alltid gjort sig gällande, att ett krigsfartyg likasom ett svärd, ett gevär ingalunda är lämpligt, om det icke kan användas såväl för det ena, som det andra ändamålet. Jag går så långt, att jag skulle vilja anse ett krigsskepp, som har samma betydelse som ett harnesk, lända till ringa båtнад. Man behöfver blott antaga, att en första punkt Gotland eller Öland blefve oss frånröfvad och vi ville taga den tillbaka, då skulle ett sådant anfall vara nödvändigt — eller skall då alltid meningen vara att tänka sig svenska folket stäldt på reträtt. Det ligger en betydelsefull politisk idé uti att efter förmåga halla sig ett sjögående mera verksamt försvar. Derigenom att vi tillhöra den skandinaviska folkstammen och sasom skandinaviskt folk äro fästade vid ett annat medelst gemensamt försvar, är det orimligt och i principen opolitiskt att hålla oss ett sådant sjöförsvar, att vi icke kunna bidra till det andra landets försvar, men likväl fordra, att detta andra land har en sådan hjälp att ställa oss till buds. Vi måste halla oss ett försvar, som kan gå att skydda de norska fiskerierna vid Lofodden, om den tvehöfdade örnen skulle vilja taga dem, och vårt gemensamma sjö-försvar bör kunna sträcka sig från Lofodden rundt om våra kuster till Haparanda. Det är nog godt att hafva minarrangementer och monitorer; men min öfvertygelse är, att det är ännu mer nödvändigt att hafva ett sjöförsvar af starka, svåra bepansrade fartyg, som trotsa stormarna och de fiendtliga kulorna. Om en fiende tänker på landstigning, så tillhör det åter herrarne af det facket att reglera vårt försvar till lands.

Man har sagt att det vore svårt att uppträda i en fråga sådan som denna, enär dertill fordras fackkunskap. Herrarne veta nog, hvad jordens störste talare, Cicero, har sagt, att det svåraste, som finnes för en talare, är att verka öfvertygande; det fordrar mångsidig kunskap i allt, en klar och tydlig uppfattning och utveckling af hela ämnet. Men jag tror dock, att han haft orätt, ty hvarje sak kan ses från dess olika synpunkter och en belysning af ämnet från olika håll bidrager till dess åskådliggörande och klarhet. Om jag icke förstår taktiken, så förstår jag historien och särskildt mitt eget lands, utan att behöfva vara sjöman. Om jag går tillbaka i krigshistorien och fäster mig vid

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

Om anslag för krigsfartyg.
(Forts.).

en större eröfring af ett land — icke såsom under de senare åren skett genom att från den ena ändan af kontinenten rulla fram massor af folk mot den andra eller såsom under folkvandringarne genom att öfver-svämma landet, utan med härskaror, öfverförda öfver haf till landstigning — så behöfver jag blott anföra de trenne stora historiska bevisen, som finnas, för att visa, huru svår den saken är. Jag vill ej nämna tåget till Colchis och Trojas belägring, emedan dessa härnadståg tillhöra sagotiden. Det första var Xerxes plan att eröfra Grekland. Icke var det Leonidas vid Thermopylæ utan sjöslaget vid Salamis som krossade Perserna och hindrade dem att eröfra Grekland, så att, när Cecrops kullar härjades af fienden, blefvo trädmurar till skydd för Athe-
narne.

Det andra beviset, som historien lemnar oss, är den fruktansvärda Armada, Philip den Andre utsände för att krossa protestantismen och Englands sjelfständighet. Men innan den ofantliga med den oerhördaste kostnad under flera år utrustade flottan, bestatt någon egentlig strid emot den betydligt underlägsna Engelska flottan, tillintetgjordes den vid de farliga Brittanniska kusterna af våldsamma stormar. De stora otympliga spanska skeppen, packade med folk och materiel för den påtänkta landstigningen i England, kunde icke uträtta det minsta, utan spriddes af stormarne, och trupperna försvagades genom sjukdomar, och man vann här den erfarenheten att dylika anordningar med stora arméer inskeppade på stora krigsfartyg göra att både hären och flottan ingenting kunna uträtta.

Det tredje beviset ligger helt nära våra dagar. Under det s. k. krimkriget lyckades det att öfverföra och vid en öppen redd af Svarta havets nordöstra kust landsätta engelska och franska trupper, jemte en liten afdelning turkiska. Det lyckades — sade jag — ty företagets framgång berodde endast på bristande uppmärksamhet, mod och beslutsamhet hos de sjömän, som med ryska svartahafsflottan hade bort förhindra landstigningen, men i stället lågo överksamma, afvaktande ett anfall på det befästade Sebastopol. Hade det största skeppet af Rysslands dåvarande flotta, ångfregatten »Wladimir» ensamt gått ut och hållit sjön under 5 dygn, så är det ganska tvifvelaktigt om landstigningen kunnat ega rum. En strid mellan å ena sidan ett nyss utrustadt snabbgående krigsskepp och å andra sidan stora, tunga örlogsfartyg, öfverfulla med trupper och landstigningsmateriel, kan vara ganska tvifvelaktig och den ryska marinen synes här hafva haft de största chanserna, ty den allierade flottan, som utgjordes af 33 linieskepp, 102 krigsångare, 420 transportfartyg och 200 proviantfartyg, med en mansstyrka af 110,000 man (hvaribland dock 25,000 matroser och båtsmän, samt 20,000 man besättningar å transportfartygen) kunde för stormigt väder icke hålla tillsammans vid öfverfarten, så att under de 5 dygn hvarunder landstigningen verkställes, transport- och förrädsfartygen småningom och efteråt, obeskyddade, men oanfallna, samlade sig till landstigningsplatsen. Emellertid lyckades landstigningen, fienden kringgick Sebastopol för att angripa detsamma från svagaste sidan och ryska flottan sänktes i Sebastopols hamn, för att icke falla i fiendens händer i stället för att densamma, modigt och i rättan tid använd, om ock uppoffrad, antagligen skulle hafva omöjliggjort landstigningen

och besparat Ryssland ett folk- och penningförödande krig, inom dess egna gränser.

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

Detta bör lära oss huru betydande inom krigsföringen en landstigning är och huru viktigt det måste vara att med sjögående krigsfartyg värna sina kuster. Det är mycket lätt sagdt att en rysk flotta kan på 30 å 90 timmar komma och öfverraska oss. Visserligen är det sant att ryssarne till Gotland eller Öland skulle från Cronstadt, Baltisch port eller Sveaborg kunna öfverföra en arméekår på några få dygn, och jag vill antaga att fienden verkligen först tager någon af dessa öar, för att derifrån förbereda en samlad landstigning på fasta landet och att han från Åland kan på ännu kortare tid angripa Stockholms skärgård, om han icke föredrager att landstiga på en öppen kust och landsätta arméen på samma sätt som engelsmännen och fransmännen landsatte sin styrka på Krim, d. v. s. under skyddet af krigsskeppens kanoner, så att något hinder för ilandsättningen ej skulle kunna för dem existera, men då frågar jag, om det icke vore vår afsigt att så fort vi kunde återtaga dessa öar genom att bakom fiendens rygg söka förstöra hans kommunikationer och stänga hans väg till hemlandet och derigenom tvinga honom att sträcka vapen eller att återvända. Jag tror att detta var meningen. Vi måste således tänka oss försvaret redan från början icke allenast såsom passivt, utan såsom aktivt, så att det ordnas för icke blott att skydda en eller annan viktigare del af våra kuster, och hvarje, äfven den allra yttersta punkt af vara landamänen, utan ock, om vi segra, att kraftigt förfölja den slagne fienden eller både till lands och sjös agera i den framträngande fiendens rygg och afbryta hans kommunikationer och transporter. Af den anledning har jag ock med glädje sett den nyligen skedda sammanslagningen af skärgårdsartilleriet och flottan till ett vapen; jag trodde nemligen för min del att följden af detta beslut skulle blifva en enig och således äfven kraftigare samverkan än förut mellan tvänne dittills på visst sätt skilda vapen och intressen för det stora gemensamma intresset, ett älskadt fosterlands försvar, och att den väg, som genom sammanslagningen blifvit beträdd, vore den rätta.

Jag vill vidare erinra om, att i vår tid meddelandena de särskilda länderna emellan ske så snabbt, att man knappast kan tänka sig att ett anfall mot Sverige kan företagas, utan att vi här hafva någon aning derom, och ännu mindre att det kan effektueras ostördt och utan motstånd, om vi sjelfva ej vilja så. Man erinre sig t. ex., hvilken tid som behöfdes för ilandsättningen på Krim af de förenade vestmakternas och Turkiets härar och de med transporten förenade svärigheterna. Den engelska arméen, som landsattes på Krim under kriget mot Ryssland 1853—1856, kunde icke medföra mera än 1,000 kavallerihästar och sex hästar för hvarje kanon, fransmännens deremot intet kavalleri och endast 4 hästar per kanon. Engelsmännen hade en sådan massa transportfartyg, att de kunde föra landstigningstrupperna, hästarne, artilleriet och förrådena på dem, fransmännen åter hade en stor del af soldaterna och en del af materielen ombord på krigsskeppen, en annan del af materielen samt de få hästarne på transportfartygen, som i lugnt väder togos på släp af krigsflottan. Och dock åtgick det *icke mindre än tio dagar för arméernas inskeppning och 5 dagar för deras*

Om anslag för landsättning och för utskeppningen af materielen från flottan som visserligen låg på en öppen redd, men då ej var utsatt för några svarare stormar. Under dessa fem dygn utskeppades af de allierade tillsammans med turkiska kavalleriet och med allt artilleri dock ej mera än 5,000 hästar och 24,000 man fransmän, 22,000 engelsmän och 5,000 man turkiskt infanteri, eller något öfver 50,000 man med 110 kanoner, en styrka hvarmed vi kunna möta i första träffen. Så mycket arbete kostade den landsättningen; och den marin, som verkstälde densamma, var väl ändå den bästa i världen. Med skäl säger den utmärkte engelske författaren Kinglake i sitt ryktbara arbete om krimkriget: »att den som icke själf sett det arbete som fordras för att landsätta en enda häst på en öppen hafsstrand och kan föreställa sig detta arbete upprepadt hundratals gånger om och om igen på en redd af en och en half mil, lär knapt kunna fatta hvilket oerhördt arbete måste utgöras, innan en general kan inberätta till sin regering att, han landat på en öppen kust med 1,000 hästar och 60 kanoner färdiga till fälttjänst». Tron I icke, mine Herrar, att om vi under en fiendtlig landstigning, som kräfde t. ex. lika lång tid som den nu omnämnda, skulle kunna hinna samla våra krafter till försvar, och att det för oss då skulle vara af vida större betydelse att hafva en duglig, tillräckligt talrik, sjögående flotta, som ej tillåte fienden att i lugn och ro verkställa sin landstigning än att, sedan han väl landstigit, föra emot honom en, må vara till antalet lika stor, men hvad angår krigsöfningen honom underlägsen här? Jag för min del är derom fullkomligt öfvertygad.

Men, säger man — och dylika yttranden hafva äfven i dag förnummits — vi hafva icke råd att bygga så dyra krigsfartyg som sjöministern här föreslagit; de kosta allt för mycket. Det påståendet besannar verkligen, så grundadt det vid första paseendet än kan synas, det kända förhållandet att man ofta — och detta gäller ej mindre om staten än om den enskilde — i verkligheten slösar bort penningar på stora utgifter, men ej anser sig ha råd att bekosta de mindre, just därför att man ofta ej kan bedöma, hvilka de stora utgifterna äro och hvilka de små. Jag vill härpå anföra ett exempel. För några år sedan var, som bekant, vårt land på vippen att invecklas i ett europeiskt krig. Den dåvarande krigsministern — han lever ännu och kan bestyrka sanningen af hvad jag nu säger — beräknade kostnaden för den då till 26,000 man uppskattade svenska armé, som då skulle skickas öfver till Fyen för att möjligen sedan operera på fastlandet, till en million kronor per dag, och 75,000 man med nödigt artilleri, hästar, förråd, tross och ammunition kan icke beräknas i krig billigare än till 3 millioner kronor om dagen eller lika mycket för hvarenda dag, som ett ramfartyg eller väderskepp kostar att anskaffa. Man kan häraf draga en åtminstone någorlunda tillförlitlig slutsats, huru mycket arméen i ett krig skulle kosta i förhållande till flottan, jemförd med det gagn för försvaret man skulle hafva af det ena vapnet i förhållande till det andra, om på det senare hade under freden nedlagts lika stora kostnader som på det förra. Ett förslag till en ny arméorganisation föreligger nu till Riksdagens behandling. Kostnaden för denna organisation är beräknad till nära tretio millioner kronor om året under fred. Mången tycker att den utgiften är för stor; men kanske det kunde

vara politiskt klokt att just för att förekomma kriget och de utgifter, som detsamma kräfver och hvilka sannerligen nu för tiden äro så stora, att vårt land icke skulle förmå bära dem, åtminstone icke under någon längre tid, i stället införa en ny organisation af sjöförsvaret och på detta använda någon del af de 30 millioner, som skulle offras på landförsvaret, för att förekomma kriget, som skulle medföra ändå större utgifter. Behöfver jag väl erinra om hvad det sista stora kriget mellan Frankrike och Tyskland kostade det förra landet? Jag vill icke tala om den stora krigskostnadsersättning, som fransmännen fingo betala; det kan vara nog att paminna om, att en af Frankrikes skickligaste jordbrukare och på samma gång skickligaste räknemästare, herr Léonce de Lavergne tillsammans med herr Léon Say den bekante financiären, beräknat Frankrikes öfriga förluster genom kriget, såsom t. ex. genom förstörda hästar, kreatur, vinodlingar, landt gårdar och landbruk, broar och kommunikationer till ett belopp två à tre gånger så stort som krigskostnadsersättningen d. v. s. till omkring 12 milliarder. Och blir det fråga om att spara, så finnes väl ingen af de närvarande jordbrukarne, som icke inser att en förlust af t. ex. 30 dagsverken om året på en styrka af 75,000 man är större, i synnerhet i produktivt hänseende, än kostnaden att hålla en flotta, tillräckligt stark att hindra eller fördröja åtminstone den första stora striden mot fienden till lands.

Jag skall icke längre fullfölja jämförelsen mellan nyttan af landförsvaret och nyttan af sjöförsvaret eller vidare inlåta mig i några betraktelser öfver det politiskt kloka uti att gifva det senare vapnet lika betydelse och lika berättigande som det förra, utan vill endast tillägga, att jag för min del anser det vara skäl att använda några millioner på sjöförsvaret för det första för att kunna derigenom bespara några utaf de många millioner, hvilka landförsvaret kräfver under fred — ty för landförsvaret behöfves ju en ofantlig mängd dagsverken — och för det andra för att derigenom få större anledning till en grundad förhoppning, att undvika den större, senare olyckan, kriget i eget land. Detta sätt att räkna är också, föreställer jag mig i frågan om försvaret, det riktiga, ty det leder på samma gång till den största sparsamhet i utgifterna och skyddar tillika, så vidt möjligt, Sveriges jord från att trampas af främmande krigare. En tillökning af 50 öre pr kanna brännvin i skatt, lemnar 8 millioner ökad statsinkomst om året, hvarför på endast 3 à 4 år, materiel till ett starkt sjöförsvar kan erhållas och detta tillräckligt starkt för att åtminstone tillsammans med en allierad flotta omöjliggöra en invasion af en främmande armé förr än efter förlorade strider på vattnet.

Stats-Utskottet har i nu förevarande punkt tillstyrkt en nedsättning i det af Kongl. Maj:t äskade anslaget från 2,000,000 till 1,700,000 kronor. Då Stats-Utskottet i min tanke måste betraktas såsom vårt kollektiva finansministerium hvilket under den tid af 120 dagar på året, då Riksdagen är samlad, uppgör statens reglering och tillser att den sålunda uppgjorda budgeten under den efterföljande mellanterminen följes, så kan Utskottet sålunda för sina förslag i allmänhet, och således äfven för det nu ifrågakvarande hafva skäl, på hvilka vi andra, utanför stående, icke alltid kunna hafva fullkomligt reda och som vi därför ej

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)

böra klandra. Tvärtom, Stats-Utskottet har rätt att fordra af oss, att vi understödja dess förslag, därför att det är i närmare och intimare tillfälle än vi att bedöma, hvad som verkligen kan och bör astadkommas. Jag antager således att den summa Stats-Utskottet föreslagit är riktig och vill endast tillägga ett par ord med afseende på tolkningen af de till grund för detsamma liggande motiven.

Den ärade talare, på hvilken jag i början af mitt anförande antydde, inledde sitt föredrag dermed, att han förklarade sig ej önska att denna Kammare skulle åt Utskottets motivering absolut gifva samma tydning som Första Kammaren gifvit, eller med andra ord att vi ej skulle instämma i Första Kammarens åsigt, att Riksdagen åt den nye sjöministern öfverlemnade att på hans ansvar och efter bästa förstånd och samvete använda anslaget, utan att ingå i några detaljanvisningar beträffande dess användande eller på något sätt vilja binda qvar den hittills beträffande anslagen till byggandet af krigsfartyg följda grundsatsen. Jag för min del tycker emellertid att, om någonting skall kunna med anslaget utträttas, herr sjöministern bör ega fullkomlig frihet beträffande dess användande, på samma gång han därför bär ansvaret. Krigsvetenskapens utveckling i vår tid är verkligen så hastig, krigstekniken löper framåt så fort, att hvarken Stats-Utskottet eller Riksdagen kan följa med, såsom icke varande tillräckligt inne i saken; hos sjöministern kan man deremot på fullgiltiga skäl förutsätta den nödiga fackkunskapen. Anslagets belopp skulle jag af samma skäl, i likhet med Stats-Utskottets vice ordförande, helst hafva önskat bestämdt till det af Kongl. Maj:t föreslagna. Jag instämmer emellertid med Stats-Utskottet i det hänseendet, likväl med det uttryckliga tillkännagifvandet, att det sker endast under den förutsättningen att åt Utskottets förslag gifves samma tydning som Första Kammaren redan gifvit detsamma; endast under denna förutsättning är det, som jag för min del kommer att åt detsamma gifva min röst.

Herr Jöns Pehrsson: Efter ett så glänsande föredrag som det hvarmed den siste talaren nyss i väl valda ordalag och med så stort inre sammanhang undfagnat Kammaren, kunde det synas mycket vågadt af mig att nu uppträda, synnerligast sedan representanten från Carlskrona, måhända med skäl, gifvit mig en släng derföre att jag redan förut en gång dristat yttra mig under behandlingen af denna hufvudtitel. Anledningen hvarföre jag nu besvärat Kammaren med några få ord har dock en allvarsam sida. På samma sätt som jag förut någon gång yttrat om en landshöfding, som jag för tillfället icke kan upp-
täckta här i Kammaren, att, om han än icke vore den allra bästa landshöfding i riket, dock få funnos som i drift och energi kunde mäta sig med honom, på samma sätt ber jag äfven nu att på mitt enkla vis få förklara att, ehuru jag icke bestämdt vill påstå, att Herr Sjöministern bör anses såsom den ypperste i ministären — ett sådant omdöme om honom vore ännu för tidigt, då han så nyligen tillträdtt sitt embete — jag sällan om ens någonsin förut från statsrådsbänken hört uttalas så allvarliga och manligt uppriktiga ord som dem Herr Sjöministern på förmiddagen yttrade i denna fråga. För min del far

jag säga, att dessa hans ord på mig gjort ett djupt intryck samt att min högaktning för den ärade talaren nästan kan kallas obegränsad.

*(Om anslag för
krigsförtyg.
(Forts)*

Hvad sjelfva saken beträffar, är det klart att jag, med all aktning för den ärade Sjöministern, dock kan hysa från hans skiljaktiga åsигter. För min del tror jag icke, att vi, äfven genom att bygga det ramfartyg, hvarom här är fråga, kunna uträtta något väsendtligt för vårt sjöförsvär. Men då Herr Sjöministern uttalat den tanken att, om vi icke tilltro oss kunna bygga både det nu föreslagna och flera likartade krigsfartyg, vi i sådant fall böra inskränka oss till att för mycket mindre kostnad försvära en och annan af våra viktigare hamnar med några mindre kanonbåtar, så är detta, såsom jag föreställer mig, ett ganska talande skäl för oss att noga besinna oss, innan vi kasta oss in på storartade och dyrbara byggnadsföretag, väl vetande att våra blifvande fiender med största lätthet kunna uppställa tio mot ett af våra krigsfartyg. Men om jag salunda ännu är villrådиг, om hvad i detta hänseende bör göras, har jag dock städse hyllat den satsen att vi, om vi än icke kunna så fullständigt som önskligt vore värna om oss till lands och sjös, dock icke böra alldeles lemna våra hus och lador öppna för den förstkommande, utan, liksom vi sätta las och bom för våra visthus att icke tjuftar och banditer må ostörda plundra vår egendom, äfven söka efter vår förmåga rusta oss mot yttre fiender och sålunda framgå på den väg som leder till ett älskadtt fosterlands försvär.

Några talare hafva visserligen förfäktat den åsigt, att vi för bilighetens skull borde förse oss med träfartyg. Dessa anser jag dock mindre lämpliga till krigsbruk, enär de ju lätteligen krossas af en anfallande fiendes kraftiga artilleripjeser. Vill man åter bygga några träfartyg för att användas till manskapets öfningar, har jag ej något att deremot invända, så vida man nemligen icke bygger flera sådana än hvad som kan anses alldeles nödvändigt.

Jag slutar så som jag börjat med att uttrycka min djupa högaktning för Herr Sjöministern för det öppna och manliga språk han i denna fråga fört och hvartill man sällan från ministerbänken hört ett motstycke.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag i den föredragna punkten.

Grefve Posse: Den diskussion angående 25:te punkten af detta utlåtande, som nu så länge pågått, har utan tvifvel i väsentlig mån blifvit framkallad af ett yttrande, som blifvit fäldt i Första Kammaren och hvilket gick derpå ut, att ett bifall till Utskottets förslag skulle i sig innebära rättighet för Kongl. Maj:t att använda de anslagna medlen till byggande af ett ramfartyg. Vore detta verkligen förhållandet, är det helt naturligt, att mången i denna Kammare skulle anse, att Stats-Utskottet hade framlagt en dunkel fras för att i smyg främja en anslagsfråga som Utskottet icke vågat öppet förorda. Men lyckligtvis är detta icke förhållandet. Ty hvar och en som deltagit i Utskottets förhandlingar vet, att det bland Utskottets alla ledamöter icke var mer än en enda som yrkade obetingadt bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna del, eller att de äskade medlen borde användas till byggandet af ett ramfartyg. Stats-Utskottet har uppriktigt

Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)

och ärligt eftersträfvat att framställa sitt tillstyrkande i sådana ordalag, att det icke utan uppenbar misstyndning skulle blifva möjligt för Kongl. Maj:t att fatta dem i den mening att Stats-Utskottet skulle hafva tillstyrkt medlens användande för byggande af ett ramfartyg. Hvar och en, som uppmärksam genomläser Utskottets hemställan i denna del, skall utan tvifvel komma till samma uppfattning af den samma som Utskottet; och jag har ock i dag med särdeles tillfredsställelse hört Herr Statsrådet och Chefen för Sjöförsvars-departementet förklara, att äfven han för sin del dragit samma slutsats. Han yttrade nemligen att han, i den form Utskottets förslag nu är framställt, ansåg att byggandet af något ramfartyg icke bör i fråga komma förrän Riksdagen ännu en gång blifvit satt i tillfälle att taga i öfvervägande lämpligheten af denna fartygscert för vårt sjöförsvar. Dessa ord innebära, enligt min tanke, ett bestämdt medgifvande från den ärade Sjöministerns sida, att han uppfattat Utskottets hemställan i samma anda som Utskottet sjelft. Om jag orätt uppfattat Herr Statsrådets yttrande, är jag förvissad att han i denna del skall vederlägga mig. Har jag åter rätt fattat hans ord, så innebära de fullt tillräckliga garantier för att Kammaren, om den bifaller Utskottets förslag, icke skall få erfara att Kongl. Maj:t kommer att använda medlen för annat ändamål än hvartill de blifvit beviljade. Vid sådant förhållande anser jag det af Herr Nils Larsson yrkade tillägg till Utskottets hemställan vara alldeles öfverflödigt.

Jag vill icke vidare förlänga diskussionen, som, enligt mitt förmenande redan varit ganska vidlyftig. Jag har icke något väsentligt att tillägga, men tror mig hafva gifvit goda skäl för det yrkande att Kammaren ville bifalla Utskottets förslag oförändradt, hvarom jag vördsamt hemställer.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Det är med anledning af Herr Sjöministerns yttrande jag begärt ordet. Jag får då först och främst förklara, att det varit för mig och, efter hvad jag tror, äfven för hvarje annan ledamot af denna Kammare en verklig glädje och tillfredsställelse — för att icke säga något än mer berömmande — att höra den manliga öppenhet i språk, hvarmed Herr Sjöministern under denna diskussion uttalat såsom sin åsigt att icke någon osäkerhet eller missförstånd bör råda mellan regering och representation angående de i fråga varande medlens användande. För min enskilda del tackar jag Herr Sjöministern för denna hans öppenhjertighet, men jag nödgas på samma gång — huru smärtsamt det än är — tillkännagifva, att jag icke kan dela de åsikter angående lämpligaste sättet att betrygga vårt försvar, som han i sitt anförande vidare uttalade, för så vidt jag nemligen rätt uppfattat hans mening i denna del. Han nämnde ett slags krigsfartyg, hvars namn jag såsom mindre språkkunnig icke tilltror mig kunna rätt uttala, men hvarmed afsigten vore att skingra den fiendtliga transportflottan och förhindra fienden att uppföra bålverk på våra kuster. Med dessa bålverk torde menas ingenting annat än fästningar; men erfarenheten har visat, att sådana icke kunna uppföras i hast, utan att de både kosta mycket pengar och kräva mycken tid innan de blifva färdiga. Jag tror icke, att ett enda ramfartyg, nej

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

icke ens flera sådana vore i stånd att hindra en fiende från landstigning eller fästningars uppförande. Om man skulle, med någon utsigt till framgång söka hindra en fiendtlig landstigning eller fästningars uppförande på våra kuster, så måste detta hinder komma från vår landtarmé men ingalunda från vår obetydliga krigsflotta. Icke heller kan jag föreställa mig, att ett eller annat fartyg af den styrka och beskaffenhet, hvarom nu är fråga, skulle mäktat genombryta eller förstöra en fiendtlig transportflotta. Jag är nemligen fullkomligt öfvertygad derom att, för den händelse en fiende hitsänder en transportflotta, han äfven låter den attföljas af en minst lika stark och talrik pansarflottilj som den vi möjligen ega att skicka ut mot fienden.

Enligt Herr Sjöministerns yttrande skulle ramfartyget i fråga icke i större mån vara ett sjögående fartyg än att det kunde aflägsna sig på ungefär tre dygns resa från svenska kusten. Men detta är ju ungefär den tid som erfordras för att befara Östersjön. Jag tror verkligen att vi böra tänka på att förskaffa oss endast sådana krigsfartyg som icke kunna hålla längre ut i öppna sjön. Dessutom böra vi besinna att hvarken ett eller två eller tre eller fyra ramfartyg förslå mycket i striden mot de fiender vi kunna hafva att förvänta; ty de kunna med lätthet bygga 10 krigsfartyg mot hvar och ett som vi med största ansträngning kunna uppsätta mot dem. Vi måste sålunda taga med i beräkningen att våra tillgångar äro särdeles begränsade.

Jag skulle förmoda att om vi tänka på att försvara våra kuster, så får det väl bli med en skärgårdsflotta; detta är ett gammalt namn och den har goda anor, och den tid är sannerligen förbi, då vi kunna vänta och hoppas att spela någon rol ute på hafvet, 3 dygns väg från våra kuster.

En talare på vestmanlandsbänken höll en lång föreläsning i Sveriges, ja i alla länders och tiders historia. Jag ämnar icke hålla någon historisk föreläsning, naturligtvis först och främst af det skäl att jag icke kan det, men jag minnes att jag i min ungdom läste en berättelse i Bruzelii historia som här kan hafva sin tillämpning. Då Gustaf III skulle göra i ordning sin stora flotta, så resonnerades derom i riksrådet. Ett riksråd ville tillstyrka att anskaffa en sådan flotta, ett annat riksråd afstyrkte det. Då frågade den, som ville göra flottan stor: »hvad menar du med att icke vilja hjälpa Kungen att få en stark flotta?» Den andre svarade: »ser du icke att du sätter en rakknif i handen på ett barn?»

Jag ber att man icke här må taga detta yttrande efter orden. Jag vill naturligtvis icke göra någon slags anspelning på vår nuvarande Konung och dess rådgifvare att de skulle vara »barn» och jag tror icke heller att det omnämnda riksrådet ansåg Gustaf III för ett barn — men *den* är ett barn som icke förmår att föra det vapen han håller i handen. Sverige är ett gammalt land och så försvagadt att det nästan är barn på nytt. Mätte det icke göra sig skyldigt till några barnsliga handlingar! Mätte det icke åter vilja uppträda och agera såsom man! Om vi nu besluta oss för att bygga ett ramfartyg så stannar det ej dervid, utan vi komma oupphörligen att behöfva nya, och då kunde det hända att »barnet» handlade på samma sätt som då Gustaf III kastade sig in i ryska kriget med alla dess olyckliga

Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)

följder. Jag hoppas att så icke må ske och ber, att de som, så att säga, hafva vara öden i sin hand, må väl betänka våra tillgångar innan de kasta oss in i sådana dyrbara företag, ty vi kunna icke mäta oss med våra grannar.

Jag vill icke göra något yrkande, utan vill bifalla punkten sådan den är. Jag gör det till följd af Sjöministerns öppna och redbara förklarande och med anledning af hans sista yttrande, då han sade att meningen icke är att påskynda byggandet af det i fråga varande ramfartyget, innan Riksdagen får tid att sätta sig in i frågan om dess lämplighet och behöflighet för vårt sjöförsvär. Efter ett sådant yttrande anser jag icke något särskildt tillägg till punkten behöfligt, ty jag tror att vi kunna vara förvissade att vi i Herr Sjöministern hafva en man, som står bakom sitt ord, och att han följaktligen icke skall gå längre än vårt land förmår bära.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick.

Herr Carl Ifvarson: Jag skall icke inlåta mig på frågans detaljer, jag vill endast säga, att Herr Nils Larssons ändringsförslag synes mig mycket välbetänkt, och jag skall söka i korthet gifva skäl för denna min åsigt. Jag tror detta tillägg visserligen icke vara nödvändigt, om vi hade någon säkerhet att den nuvarande Sjöministern komme att sitta kvar på sin plats någon längre tid, men derom kunna vi vara lika litet förvissade som om att vara öfriga Herrar Statsråd nästa år innehafva sina embeten. Under sådana förhållanden är det bäst, såsom ock Herr Sjöministern yttrat, att göra frågan så klar som möjligt från så väl den ena som den andra sidan, och då vi derföre fått höra att det stora ramfartyget är att hänföra till kustförsvaret och att sålunda Utskottets förslag icke är så tydligt och klart, som det borde vara, så tror jag det vara bäst att antaga Nils Larssons redaktion, ty då har man frågan på det klara.

Jag tror det icke vara lämpligt att bygga sådana fartyg som det i fråga varande förr än man bestämdt vet om sådant är nödigt och nyttigt, och då jag äfven hört fackmän hysa olika tankar om lämpligheten af detta slags fartyg och jag till och med från statsrådsbänken hört yttras att man icke snart skall gripa sig an med byggandet, så tror jag det vara bäst att säga rent ut att vi icke vilja anslå medel till dessa kostsamma fartyg.

Det är från denna ståndpunkt, hvarpå jag står, som jag ock inom Stats-Utskottet påyrkade en tydligare redaktion, men man påstod der, att förslaget, sådant det är, icke bör kunna missuppfattas. Vi hafva dock sett att det *kan* ske, bland annat af hvad som yttrats i Första Kammaren, och derföre instämmer jag i Herr Nils Larssons välbetänkta förslag.

Herr Danielsson: Jag vill äfven skynda att nämna, att det varit mycket glädjande och ovanligt att höra ett sådant anförande från stadsrådsbänken som det Herr Sjöministern på f. m. afgaf, och dervid han jemväl yttrade att man borde känna den offentliga meningen i en så vigtig fråga som den förevarande, och, innan en bestämd åsigt uttalades, vara ense om den plan som borde följas. För min del tror

jag, att vi då måste taga i betraktande, huruvida våra tillgångar med-*Om anslag för krigsfartyg.*
gifva att fördela våra krafter mellan sjö- och landtförsvaret. Jag tror
att genom en sådan fördelning skulle det ena försvaret lida genom ut-
gifterna på det andra. Vi kunna väl icke mäta oss med den makt,
från hvilken vi hafva att befara ett anfall, och då den största fara i
sådant hänseende hotar oss från de s. k. stormakterna, samt vi veta
att t. ex. Ryssland uppofrar årligen 40 millioner kronor på sin marin-
budget, följer deraf klart att vi alltid komma att vara underlägsna i
det öppna sjöförsvaret. Skulle vi använda våra tillgångar till an-
skaffning af stora fartyg, så skulle våra grannar ingenting hellre önska
än att leda oss in på ett sådant system, som tager alla våra tillgångar
och stridskrafter i anspråk. Jag tror det vara vida mera klokt att
bygga en linie af minor, som utestänger den fiendtliga flottan, och
detta kan åstadkommas för ett billigt pris. Härtill böra vi inskränka
oss och öfvergifva alla tankar på byggande af så dyra fartyg som det
i fråga varande, i synnerhet som vi veta, huru lätt ett sådant fartyg
kan raka ut för olyckor såsom strandning och dylikt, hvarigenom så
mycket större förlust skulle oss åsamkas som våra tillgångar äro re-
lativt små.

Jag vill i korthet säga, att jag icke, såsom den ärade ordföranden
i Stats-Utskottet för sin del yttrat, kan anse den af Herr Nils Lars-
son föreslagna mellanmening vara någon tom fras, utan tvärtom anse
den innehålla en mycket viktig mening, enär genom denna nttrycket
»kustförsvar» blifver mera bestämdt, och tillika klart att till sådant
försvar icke kan hänföras byggandet af ifrågasatta fartyget.

Då i öfrigt Herr Sjöministern upplyst, att kustförsvaret äfven
innefattar sådana fartyg som förevarande ramfartyg, och vi genom att
bygga ett sådant fartyg redan äro inne på systemet af stora sjögående
fartyg, tror jag det vara högst nödvändigt att antaga det af Herr
Nils Larsson föreslagna tillägg, ty derigenom skulle man komma på
det klara med frågan och slippa ifrån vidare tvister.

Jag vill icke längre upptaga Kammarrens tid, utan får jag yrka
bifall till Utskottets förslag med den af Herr Nils Larsson föreslagna
redaktionsförändring.

Grefve De la Gardie: Liksom en talare på vestmanlandsbänken
är äfven jag uppkallad af ett yttrande, som här fälles under förmid-
dagen, då det talades om stänkröster, som höjts för den meningen att
hufvudpunkten för vårt försvar bör läggas i sjövapnet. Jemväl min
röst hör till dessa, och jag anser icke allenast att vi böra förlägga huf-
vudpunkten af vårt försvar i sjövapnet, utan äfven att, om vi så göra
vi kunna tryggt motse framtiden och med framgång försvara vårt obe-
roende. Jag är icke fackman i fråga om krigföringen vare sig till
lands eller till sjös, utan jag ledes hufvudsakligen af sunda förnuftet;
ty det är väl klart att, om vi icke äro starka till sjös, är det en lätt
sak för en fiende att på något ställe af vår kust kasta i land en styrka,
och att der förskansa sig samt sedermera öfverföra en ny transport,
som kan efterföljas af en tredje och flera sändningar, till dess den
landsatta styrkan är jemngod med, om icke öfverlägsen vår egen styrka.
Äro vi deremot starka till sjös, så, om också den första sändningen

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

undgått våra spejares uppmärksamhet och blifvit landsatt, kunna vi sedan, då vi sålunda ega kännedom om den punkt, från hvilken fiendens anfall utgår, så oroa honom och fördröja följande sändningar att den först landsatta styrkan blir ett lätt rof äfven för en liten, men väl öfvad landtarmé.

Striden till lands, om fienden, såsom jag antagit vara förhållandet, har fria kommunikationer med sitt hemland, blir beroende helt och hållet af massorna, och huru skall det väl då blifva möjligt för en nation om fyra millioner att försvara sig mot en nation om 80 millioner invånare, då det blir fråga om massorna. Vi lefva icke längre i Narvas tid, då en svensk kunde vara lika god som 10 fiender. Ty den fiende, mot hvilken vi nu skola draga i härnad, är oss öfverlägsen så väl i soldaternes mängd, som äfven i afseende på deras öfning, huru mycket vi äfven må kosta på vårt försvar.

På sjön deremot är icke fråga om massor, ty om vi hafva en materiel, som är god, kunna stora och väsentliga nederlag för fienden åstadkommas. Har jag blott ett enda fartyg, som är öfverlägset min motståndares, så kan det vara lika godt, som en mängd af hans. Om vi nedlägga kostnader på vårt sjöförsvar, och påskynda byggandet af krigsfartyg, så vet jag icke hvarföre vi icke skulle kunna bringa flottan derhän, att blifva lika god som hans och till och med öfverlägsen densamma. Det folk, som inom sig kan räkna män sådana som Polhem, Chapman och John Ericsson, kan icke gerna anses underlägset andra folk i fråga om rent tekniska eller mekaniska anlag. Och när vi nedlägga kostnader på sjöförsvarets utveckling, så kunna vi inskränka oss till vissa slag af fartyg, som för oss äro de bästa, men våra fiender, som behöfva en stor flotta, måste dessutom nedlägga ofantliga kostnader på sitt landtförsvar, för att kunna häfda sitt anseende såsom en stormakt till lands. Vi hafva således icke så få utsigter att kunna segra på detta område.

Men att följa med sin tid i afseende på sjövapnets utveckling och framtidskridande, det kostar penningar och mycket penningar. Men hvad kostar icke försvaret till lands? De två härordningsförslag, som under de senare åren blifvit framlagda, kunna gifva oss ett litet begrepp derom. De kostnader, som skulle gå åt för att mobilisera vår armé, hafva af en föregående talare blifvit omnämnda. Lägga vi dessa millioner, som erfordras för landtförsvarets ordnande, på sjöförsvaret, och derigenom få dess budget fördubblad mot hvad den nu är, så tror jag att i detta fack ofantligt mycket skulle kunna göras. Och, i alla händelser, de penningar, som offras på sjöförsvaret, de äro visserligen frukten af vårt arbete och hvad vi med vårt arbete kunnat förtjena, men kommen ihåg, mine Herrar, att, då det är fråga om landtförsvaret, offra vi icke allenast våra penningar, utan äfven de armar, som skulle förtjena dem och beröfva oss sjelfva källan till inkomst. Vid sådant förhållande är det med stor glädje, som jag i dag fått höra en stark röst höja sig från Konungens rådsbord och funnit en man af facket som hyser förtroende till det vapen han tillhör samt vågar uttala detta. Jag hoppas att han skall blifva en kraftfull »ram», som skall sönderbryta det pansar, om än aldrig så tjockt, som bildats af fördomar och minnen af fordna glänsande strider till lands, för att visa oss en ny väg till erhållande af ett starkt försvar. Jag hade

trott att Stats-Utskottets förslag icke skulle innebära något hinder för Herr Sjöministern att börja att bygga de af honom föreslagna fartygen. Men då jag af så väl hans som Stats-Utskottets ordförandes yttrande funnit att så icke är förhållandet, får jag för min del yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i förenämnde punkt.

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

Herr H. Schultz instämde med Grefve De la Gardie.

Chefen för Kongl. Sjöförsvarsdepartementet, Herr Statsrådet Friherre von Otter. Herr Talman! Mine Herrar! Till en början anhåller jag att få med några faktiska upplysningar rätta den missuppfattning, som jag tror eger rum i afseende på begreppet minförsvar. Så väl under förmiddagens plenum som nu på aftonen har här påståtts att jag skulle gifvit antydan derom, att vi skulle kunna försvara oss med minlinier, som skulle förläggas rundt omkring våra kuster, och att vi skulle kunna förskaffa oss dessa försvar till jämförelsevis billigt pris. Jag vill endast svara dem, som hysa denna mening, med att upprepa tvänne axiomatiska satsar i allt kustförsvar. Den första satsen är att, på den ståndpunkt sjökrigsvetenskapen nu står, intet inlopp kan skyddas utan hinder, och den andra, att inga hinder skydda utan att vara försvarade. Således, mine Herrar, om vi skulle lägga minor rundt kring hela vår kust, så måste vi äfven nödgas bygga befästningar till skydd för dessa minlinier.

Jag vill härefter be att få förklara en sak, som här blifvit berörd, nemligen att jag under diskussionen i Första Kammaren under gårdagens förmiddagsplenum skulle hafva först uttalat den önskan, att Kongl. Maj:ts proposition måtte bifallas, och sedermera återkallat detta. Förhållandet var, att jag i likhet med flere andra hyste någon tvekan om hvad Stats-Utskottet menat med ordet *kustförsvar*. Jag misstänkte nemligen, att man med detta ord, efter de vanliga ordalagen Stats-Utskottet brukat begagna, då förslag i enahanda syfte som detta under de senare åren behandlats, kunde mena något liktydigt med hvad jag i mitt anförande på förmiddagen kallade försvar af vissa viktigare inlopp, såsom till exempel inloppet till Stockholms skärgård. Jag har tydligt uttalat, att jag icke kan göra mig solidarisk med någon annan uppfattning om sättet, hvarpå vårt sjöförsvar bör ordnas, än den, att detta försvar skall vara så beskaffadt, att det kan söka värna hela vår kust. Jag har äfven uttalat den åsigten att vi, för att kunna värna våra kuster, behöfva starka fartyg. Det var under förutsättning att Utskottets förslag finge tydas i denna riktning som jag, då jag hörde Stats-Utskottets vice ordförande yttra sig, återkallade mitt yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts proposition, emedan jag ansåg hvad Stats-Utskottet föreslagit hafva samma syfte som det Kongl. förslaget.

Om jag icke nu upptager till besvarande alla de anmärkningar så väl i tekniskt som i strategiskt hänseende, som i dag mot den Kongl. propositionen blifvit framställda, så är jag fullt förvissad att Kammaren gerna öfverser härmed, emedan det endast skulle trötta Kammaren, utan att kunna leda till något resultat. En sak vill jag dock i förbigående anmärka, och jag upprepar då hvad jag sade på förmiddagen,

Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)

nemligen att hvarje fartygscert, som kan komma i fråga att byggas, skall noga pröfvas dessförinnan, och deruti ligger ju en garanti, att icke något förhastadt steg tages till förökande af vår fartygsmateriel.

Då jag i förmiddags hade ordet i denna punkt, yttrade jag, att vigten af den diskussion, som jag då förmodade skulle ega rum, just låg deri, att äfven inom denna Kammare skulle uttalas hvad man ansåg vara det mål, hvartill vi böra sträfva med vårt sjöförsvar. Detta har äfven inträffat, och med undantag af en och annan röst hafva de ledamöter som yttrat sig uttalat den mening, att vi böra söka att värna våra kuster i allmänhet, icke blott några vissa punkter. Då man nu utgår från denna ståndpunkt, så är det klart, att, då man skall undersöka de medel, som dertill behöfvas, skall det alltid blifva ganska svårt att inom representationen afgöra en sådan fråga. Vi hafva här hört en erfaren och insigtsfull fackman uttala sin mening vara, att vi dertill behöfva starkt bepansrade fartyg; vi hafva äfven hört en talare här på sidan uttala den åsigten, att pansaret borde tagas bort. Kan man väl under sådana förhållanden ställa sig på den ståndpunkt, att afgörandet af hvilken fartygscert som bör byggas skall göras beroende af representationen? Detta kan väl icke vara Kammarens afsigt. Jag anser att representationen, utan att ingå i pröfning häraf, ändock eger tillräckligt korrektiv emot att de medel, som läggas i regeringens händer, ej varda på ett mindre ändamålsenligt sätt använda.

Herr Nils Larson i Tullus har föreslagit ett tillägg till Utskottets förslag, om hvilket tillägg jag har den åsigt, att det är fullkomligt likgiltigt, huru vida det intages i beslutet eller icke. Jag tror nemligen, att det icke kan inverka på denna fråga, åtminstone icke i den riktning, som man dermed tyckes åsyfta. Ty, mine Herrar, der säges visserligen, att något ramfartyg icke må byggas; men hvad hindrar då Kongl. Maj:t att låta bygga en stor monitor med en betydligt större kostnad. Med den uppfattning, jag har om Kammaren, tror jag, att Kammaren tänker på saken, innan den lemnar sitt bifall till något sådant tillägg, och, för min del, anser jag den ifrågavarande punkten vara bra, sådan den nu är i Utskottets hemställan affattad.

Herr Lindmark: Mitt uppträdande nu är närmast föranledt af Herr Grefve de la Gardies anförande. Vi hafva nyss från vestmanlandsbänken hört ett föredrag i den skämtsamma stilen; men Herr Grefve de la Gardies yttrande bar prägeln af det djupaste allvar, den innerligaste öfvertygelse, och då en sådan person framlagt sin åsigt, hyser man alltid aktning för densamma, om man än icke kan dela den. Det är med stor ledsnad som jag, ehuru sjöman, likväl måste förneka möjligheten deraf att ett sjöförsvar någonsin kan skydda Sveriges kuster. Jag vill härvidlag be att få anföras något om en uppsats, som jag för någon tid sedan läste uti den engelska tidskriften United Service Institution. Nämnda tidskrift innehåller uppsatser i militära ämnen, hvilka vid de månatliga sammankomsterna diskuteras af sällskapet medlemmar. Under tvänne på hvarandra följande sammanträden fördes, för omkring två år sedan, en mycket vidlyftig diskussion rörande möjligheten för en fiende att på Englands kuster land-

sätta en armé. Af nämnda diskussion, hvori framstående officerare så väl af landt- som sjöförsvaret deltog, framgick otvetydigt, att hos flertalet den åsigt var förhärskande, att Englands flotta ingalunda kunde betraktas som ett fullt tillförlitligt skydd mot en sådan eventualitet. Denna fråga har uppstått i ett land, der sjöförsvarsbudgeten uppgår till 200 millioner kronor om året. Nu har Herr Grefve De la Gardie framställt den åsikten, att vi med fördubbling af flottans nuvarande budget skulle kunna vinna ett sådant mål. Jag kan ej annat än betrakta detta som en den mest öfverdådiga illusion, så vackert det än låter. Jag måste tvärtom anse att, i betraktande af vårt lands kringflutna läge, det är genom vår landtarmé som den största trygghet för oss står att vinna. Det är nemligen gifvet, att en fiende med en stark flotta och en stark armé kan genast kasta hela sin flotta öfver vår, men deremot på en gång öfverflytta hit endast en ringa del af sin armé, t. ex. en 50,000 à 60,000 man, som vi med en stark landtarmé kunna kasta i hafvet, innan fienden kan öfverföra förstärkningar. Jag har ansett det vara min pligt att nu uttala detta, emedan det är af väsendtlig vikt, att, då frågan om ordnandet af vårt landtförsvär förekommer till afgörande, man har frågan fullt klar för sig, och jag skulle för min del djupt beklaga, om flertalet utaf Kammarens ledamöter skulle hysa den tron, att vi kunna erhålla ett betryggande försvar genom att kasta alla våra ansträngningar på flottan.

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

Hvad nu beträffar den punkt som här behandlas, vill jag till en början anmärka, att jag så mycket hellre instämmer i de åsikter rörande flottans uppgift, som finnas uttalade i de tre punkterna af den Kongl. propositionen, som jag sjelf sedan flera år tillbaka hyst alldeles enahanda åsikter, om jag än skulle vilja lägga en olika tonvikt på en eller annan af punkterna; och hvad beträffar det ifrågasatta ramfartyget, så kan jag för min del icke uppfatta detta slags fartyg på annat sätt än såsom afsedda för kustförsvaret, för hvilket de måste betraktas som utfallsfartyg af kraftigaste art. Men för att kunna uträtta något, är det ej nog med *ett* dylikt fartyg; vi behöfva flera.

För öfrigt befinna vi oss nu i en öfvergångsställning, derigenom att försvarsfrågan så att säga sväfvar i luften. Vi mötas vid innevarande riksdag af ett härordningsförslag, som kräfver 29 millioner årligen, af ett förslag till grunder för ordnande af flottans personal om 8,200,000 kronor årligen, medan samtidigt framträda anspråk på skatteafskrifningar till ett belopp af 10 millioner. Jag måste lyckönska dem som kunna se sin väg klart mellan dessa stridiga anspråk: jag förmår det icke ännu. För min del tror jag, att dessa jäsande ämnen behöfva tid för att sätta sig och klarna, och att vi måste genomföra det stora reformarbetet styckevis.

Afven jag är en vän af vår flotta och skall, då tiden blir gynsam, i min ringa mån söka arbeta för erhållandet af ett för våra förhållanden starkt sjöförsvär, så vidt min röst dertill får och kan något bidra; men för närvarande kommer jag alltid att i främsta rummet rösta för en stark organisation af vårt landtförsvär.

Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)

Herr Jöns Pehrsson: Efter Herr Sjöministerns sista uppträdande framgår, att det är nödvändigt att Andra Kammaren bifaller det af Herr Nils Larson i Tullus framställda förslag. För närvarande åtminstone måste vi vara öfvertygade om, att vårt land icke eger tillgångar, som tillåta byggandet af ett sådant fartyg, än mindre så många sådana fartyg, som vi skulle behöfva för att kunna utestänga eller förhindra den makt, som skulle vilja anfalla oss på sådant sätt, som Herr Sjöministern i sitt anförande till statsrådsprotokollet anført. Jag tror det vara ganska nödvändigt, att här nu uttalas en bestämd opinion emot det Kongl. förslaget. Det ligger i sakens natur, att den som vill anfalla vårt land icke väljer befästade platser till anfallspunkter. Vi hafva våra skärgårdar rundt omkring som skydda oss, och för sunnda förnuftet ligger nära till hands att antaga, att fienden väljer en sådan punkt, dit han kan bekvämt öfverföra en armé. Och den anfallande lär väl icke vara så enfaldig, att han skickar sina öfriga fartyg så långt bakom truppfartygen, att vi skulle med ett eller annat starkt krigsfartyg kunna hindra truppernas landsättning. Om man utgår ifrån denna synpunkt, tror jag Herr Sjöministerns yttrande på förmiddagen var ganska anmärkningsvärdt, då han sade att, om vi ej anskaffade sådana fartyg som det ifrågavarande, vi icke finge ett sådant sjöförsvär, som man skulle önska. Då jag emellertid tror att vi åtminstone icke under den närmaste framtiden kunna få sådana, skulle jag vilja rada till att vi nu uttala samma åsigt som Herr Nils Larson i Tullus. Jag kommer således att ändra mitt förra yrkande och för min del instämma uti Herr Nils Larsons förslag.

Herr Friherre Ericson: Utskottet har icke ansett sig ega tillräcklig sakkännedom för att kunna ingå i bedömandet af frågan, hvilka fartygscerter äro mest lämpliga för vårt sjöförsvär, och samma förhållande föreställer jag mig, med få undantag, ega rum med Kammarens ledamöter. Då emellertid Utskottet, på samma gång som det tillstyrkt beviljandet af ifrågavarande summa, 1,700,000 kronor, tillika ansett det vilkor dervid böra fästas, att anslaget skulle användas till bygande af krigsfartyg afsedda för kustförsvär, och då man derjemte tager i betraktande den öppna, ärliga och tydliga förklaring, som Herr Sjöministern i dag uti frågan afgifvit, så tror jag icke, att vi behöfva hysat några betänkligheter, att den ifrågavarande summan skall användas till annat ändamål, än det, som Riksdagen afsedt.

Jag vill dessutom fästa Kammarens uppmärksamhet på ett förhållande, som visserligen icke på officiel väg kommit till Riksdagens kännedom, men som jag dock förmodar vara för åtskilliga af dess ledamöter bekant och som bör utöfva ett icke ringa inflytande vid frågans bedömande. Det har nemligen under de senare dagarne varit uti tidningen »Dagbladet» synlig en artikel, hvars insändare, hvilken tecknar sig B. v. P., är Grefve B. von Platen, och som understödjer den åsigt angående ramfartyget, som uttalats i Kongl. Maj:ts proposition. Han kan, med den ställning till frågan, som han intager, ej gerna misstänkas för att vara någon vän af en flotta, som skulle afse något annat än *försvaret*. Grefve Platen har, såsom oss alla är bekant, särskildt egnat sig åt att åstadkomma det vårt sjöförsvär icke blir något annat

än hvad det för våra förhållanden bör vara, nemligen ett försvar för våra kuster, och jag har fästat uppmärksamheten på Grefvens uppträdande här, enär det vitsord han gifvit är af den beskaffenheten att det icke kan jäfvas, då det berör en fråga för hvilken Grefven varmt kämpat, med hvilken han stått och med hvilken han fallit.

Hvad vidkommer det tillägg, som Herr Nils Larson i Tullus föreslagit att vidfogas Stats-Utskottets förslag, anser jag detsamma vara icke allenast onödigt, utan till och med i visst fall skadligt, och icke, såsom Herr Sjöministern förklarar, alldeles likgiltigt. Ty det är ingalunda en likgiltig sak, om representationen uttalar en åsigt, för hvilken representationen sedermera icke vill stå. Det finnes nemligen alls ingen säkerhet för att vi en annan gång, då saken blifvit utredd, vilja vidblifva den åsigt som vi hafva uttalat, om vi antaga Herr Nils Larsons i Tullus förslag, att icke något ramfartyg finge byggas. Det tillhör Kongl. Maj:t och i främsta rummet Herr Sjöministern att bevisa, det sådana fyrtyg äro nödvändiga för vårt kustförsvar, och när det en gång blir bevisadt att ramfartyg äro lämpliga för nämnda ändamål, då böra vi ock bevilja medel till sådana fartygs byggande. Vi hafva nu ej tillfälle att bedöma, huru härmed förhåller sig, och det är på grund häraf, som jag på inga villkor vill gå in på Herr Nils Larsons förslag, utan anser, att Utskottets förslag bör oförändradt antagas, hvarpå jag hos Herr Talmannen vördsamt anhåller om proposition.

Herr C. A. Larsson: Det föreföll mig verkligen smärtsamt, då jag i början af eftermiddagens sammanträde hörde huru en talare, med han bemötte dem, hvilka icke i likhet med honom voro fackmän. Men efter hvad som sedan dess passerat och då det gäller att i ett enda voteringsdrag kasta bort 3 å 4 millioner, må det icke förvåna att äfven ledamöter, hvilka icke äro fackmän eller ens teoretiskt hemmastadde i sådana ämnen, hvarom här är fråga, önska att få gifva sin åsigt offentligen till känna. Vi hafva hört huru en aktad ledamot i Kammarén skildrat sjöförsvaret såsom det enda för vår sjelfständighet betryggande försvar. Men icke många minuter derefter förklarade en fackman i ämnet den förre talarens åsigt för »nonsens» och utropade: tron I, mine Herrar! att sjöförsvaret utan ett starkt landtförsvar kan skydda oss för öfverrumpling af en fiende! Att man vid åhörandet af sådana stridiga meningar hos fackmännen känner sig litet tveksam, är väl icke underligt, och man må ej förtänka oss, som i inskränktare mening stå utom ämnet, om vi derföre hålla på ett beslut, som icke innebär annat än bifall till punkten med det vilkor, som Herr Nils Larson föreslagit; allra helst Herr Sjöministern förklarar sig icke anse ett sådant tillägg såsom något slags misstroende-votum.

Den talare, som nu sist hade ordet, förmenade, att vi icke borde inlåta oss på denna fråga. Det vill med andra ord säga, att vi skulle endast blindt lyda och votera, om det också gälde en mångfald af millioner! Men säkerligen skola många, ja, jag hoppas flertalet af oss, aldrig underkasta sig något sådant. Ty jag är förvissad derom, att alla de, hvilka, liksom jag, icke äro så hemmastadde i dessa ämnen som en del föregående öfverlägsne talare, likväl hafva samveten, och

Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

att derföre ingen af oss skall votera hvarken en eller tio millioner, så snart vi icke, åtminstone af de talare, på hvilkas omdöme vi borde kunna bygga, i vårt inre känna oss öfvertygade att vi bidraga till ett beslut, som bäst befrämjar landets välfärd.

Är det så att sjöförsvaret icke tjenar till något i fråga om betryggandet af vår sjelfständighet, hvarföre då icke, i stället för att nu blindt votera dessa millioner, använda dem till landtförsvaret! Vi veta ju huru dyrbara båda dessa försvar hvar för sig äro. Hvarföre då icke, i stället för att kasta bort millioner på något, som vi hafva klart för oss icke duger, använda dem till det andra försvaret, som vi anse bättre värna oss.

Det är under uttalande af sådana tänkesätt som jag varnar för att vi låta förbluffa oss af hvad den siste talaren yttrade om »obetydligheten» af det utaf herr Nils Larson föreslagna förbehållet; och yrkar jag i öfverensstämmelse dermed för min del bifall till punkten med nämnda redaktionstillägg, anseende oss dermed icke uttrycka något godkännande af vare sig det ena eller andra systemet.

Herr Wigardt: Här har från så väl den ena som den andra sidan framhållits, att man icke bör yttra sig i denna fråga utan att vara fackman. Men då fackmännen sjelfve sins emellan äro af stridiga åsigter och då, såsom några af dem påstått, Stats-Utskottet ej heller begriper saken, hvilka skola väl då vi, icke fackmän, tro och hålla oss till? Jag håller dock före att Stats-Utskottet haft tillfälle att, åtminstone mer än personer utom detsamma, sätta sig in i hit hörande förhållanden och bedöma dem, likasom jag anser Herr Sjöministern böra vara den, som är mest förtrogen med frågan. Och då han icke begär mera, än att Stats-Utskottets förslag godkännes, då inser jag icke hvarföre vi ej kunna göra detta, ehuru jag gerna önskade, att den föredragne punkten finge det tillägg, Herr Nils Larson föreslagit, hvilket jag tror icke vore farligt.

Man talar, såsom sagdt, derom att icke-fackmän böra undvika att yttra sig i frågan. Jag anser det dock vara både nyttigt och befogadt att också vi icke-fackmän hafva ett ord att säga i saken; och hoppas jag att majoriteten inom denna Kammare ändock både nu och i framtiden skall utgöra den barlast i det svenska statsskeppet, som hindrar detsamma att kränga alltför mycket eller rent af att kantra.

Jag yrkar bifall till den föredragne punkten med det tillägg deri, som Herr Nils Larson i Tullus föreslagit.

Öfverläggningen var slutad.

Herr Talmannen upptog de yrkanden, som derunder blifvit framställda, och gaf, enligt dem, propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick, dels på bifall till samma hemställan med den förändring, som Herr Nils Larson föreslagit, dels ock slutligen på afslag å Utskottets förslag och bifall i stället till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet. Den först nämnda af dessa propositioner förklarade Herr Talmannen vara med öfvervägande ja besvarad; men blef då votering begärd, och skedde alltså, sedan till kontraposition antagits

bifall till Herr Nils Larsons ändringsförslag, uppsättning, justering och anslag af en så lydande omröstningproposition:

*Om anslag för
krigsfartyg.
(Forts.)*

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i 25:te punkten af dess utlåtande N:o 7,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har Kammaren antagit det af Herr Nils Larson under öfverläggningen om denna punkt framställda ändringsförslag.

Omröstningen företogs och utföll med 79 ja mot 59 nej; i följd hvaraf Kammaren bifallit Utskottets hemställan.

De vid utlåtandet fogade tabellerna lades till handlingarne.

§ 2.

Vid föredragning dernäst af Stats-Utskottets utlåtande N:o 30, dels i fråga om anslag till fortsättande af statens jernvägsbyggnader, dels i anledning af väckt motion om anslag till en enskild jernvägsanläggning, biföll Kammaren de hemställanden, som i detta utlåtande blifvit af Utskottet gjorda; hvarjemte Utskottets i sammanhang med 2:dra punkten framförda anmälan lades till handlingarne.

§ 3.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets utlåtande N:o 31, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernväganläggningar.

§ 4.

Efter det Herr Talmannen aflägsnat sig och Herr vice Talmannen i hans ställe intagit talmansstolen, skedde nu föredragning af Stats-Utskottets utlåtande N:o 32, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående statsbidrag till förstärkning af den nya vågbrytaren vid Wisby yttre hamn och dels en inom Andra Kammaren väckt motion i samma ämne.

*Om anslag till
vågbrytaren
vid Wisby
hamn.*

Enär i följd af flera i December 1873 och under Januari månad 1874 inträffade svåra stormar med högt vattenstånd betydande skador uppkommit å den nya vågbrytaren vid Wisby yttre hamn, till hvilkas afhjelpande äfvensom till ästadkommande af en nödig befunnen förstärkning af samma vågbrytare, enligt upprättadt förslag, skulle åtgå ett belopp af 63,000 kronor, hade Kongl. Maj:t, uppå underdånig fram-

*Om anslag till
vägbrytaren
vid Wisby
hamn.
(Forts.)*

ställning i ämnet af stadsfullmäktige i Wisby, uti nådig proposition föreslagit Riksdagen att, till iståndsättande och förstärkning af ifrågavarande vägbrytare enligt plan, som af Kongl. Maj:t borde fastställas, anvisa på extra stat för år 1876 ett anslag utan återbetalningsskyldighet af femtio tusen kronor, under förbehåll det staden Wisby medelst kontrakt förbunde sig att utan vidare tillskott utföra arbetet och för detsammias framtida underhåll ansvara.

Uti en i samma ämne väckt och till Utskottet hänvisad motion var af Herr *E. Leijer* föreslaget, att Riksdagen måtte till reparation och förstärkning af vägbrytaren vid Wisby hamn bevilja hela ofvan nämnda beräknade kostnadsbelopp, 63,000 kronor.

I anledning af dessa förslag hade Utskottet i förevarande utlåtande, uppå anförda skäl, hemställt:

att Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga proposition och Herr Leijers motion måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen, till iståndsättande och förstärkning af den nya vägbrytaren vid Wisby yttre hamn, enligt plan, som af Kongl. Maj:t blifve fastställd, skulle på extra stat för år 1876 anvisa ett anslag, utan återbetalningsskyldighet, af tretioett tusen fem hundra kronor, motsvarande hälften af det beräknade kostnadsbeloppet, under förbehåll att staden Wisby medelst kontrakt förbunde sig att, utan vidare bidrag af allmänna medel, enligt den fastställda planen utföra och för all framtid i vederbörligt skick underhålla arbetet.

Efter uppläsning af denna hemställan, lemnades ordet, på begäran, till

Herr Leijer, som yttrade: Herr Talman! Ehuru grundlagen föreskrifver att ledamot af denna Kammare skall väljas af och inom kommunen och det derigenom synes mig klart att representanterne af denna Kammare ega både rättighet och skyldighet att i riksförsamlingen försvara dessa kommuners rättigheter, så har jag likväl gjort den sorgliga erfarenheten i Kammaren att, så snart en fråga i ringaste mån berör lokala intressen, den blir misshandlad eller åtminstone misstänkt att strida mot det allmänna intresset. Jag hyser likväl den förhoppningen, att jag förut tillräckligt styrkt att jag för min del alltid sätter det allmänna framför det enskilda, äfven om jag anser mig berättigad att framhålla den enskilda rätten.

Hvad föreliggande fråga beträffar, så berör den visserligen lokala intressen, men i ännu högre grad det allmänna intresset. Derföre att en ort råkar att ligga vid en hamn är det alldeles icke gifvet, att uteslutande den orten har nytta af hamnen eller skyldighet att ensam underhålla den. Staten anser för sin skyldighet att bidraga till andra kommunikationsmedel, att bygga egna jernvägar och understödja privata jernvägsföretag. Arligen utgå äfven statsanslag till väg- och brobyggnader, hamnar m. m. Hvarföre? Helt naturligt derföre att staten derigenom anser sig tillgodose ett allmänt intresse, det nemligen att för militära, postaliska, handels- och sjöfarts-ändamål underhålla kommunikationen. Jag hoppas att Kammaren skall erkänna, att äfven med afseende å Wisby hamn gäller att tillgodose ett sådant allmänt

intresse och kanske i betydligare mån än med andra dylika anläggningar. Dessutom torde böra ihågkommas, att icke blott staden har nytta af hamnen, utan äfven hela landsbygden, ehuru staden, ej landet har bördan. Wisby är ej längre den rika hansestaden och icke heller är den någon fabriksstad. Jag skulle knappast tro att den kunde existera, om den icke vore mellanlänken mellan den gotländska landsbygden och fasta landet. Wisby hamn är således af stort intresse för Gotland i allmänhet, en provins, som ej fått någon del af jernvägs-millionerna eller anslagen till väg- och brobyggnader, ehuru Gotland i sin mån bidragit till alla dessa anslag. Dess begäran om ett godt handtag af staten för att fullborda Wisby hamnanläggning torde derföre ej vara oberättigad, och Riksdagen har äfven vid föregående tillfällen visat, att den delar en sådan uppfattning. Jag skall ej uppehålla Kammaren med någon historik i detta afseende, utan endast påminna om, att när den vägbrytare, hvars fullbordande det nu gäller att åstadkomma, påbörjades, så iklädde sig *staten* hela ansvaret för arbetets utförande. Det förslag, som då förelåg, var icke uppgjordt genom staden Wisbys försorg utan af *statens* embetsmän, och staden Wisby fick dermed låta sig nöja. Sedermera har byggnadsförslaget vid utförandet visat sig vara otillfredsställande och otillräckligt, och jag kan icke föreställa mig annat än att Riksdagen, då den åtog sig hela kostnaden för hamnarbetet, gjorde det i afsigt att bereda Wisby en duglig hamn, och att han således icke bör stanna på halfva vägen och kasta kostnaden för arbetets *fullbordande* ensamt på Wisby stad. Jag föreställer mig att det vore Riksdagens mening att lemna tillräckliga medel för arbetets ordentliga fullbordande, så att det icke lemnades odugligt för att sedermera på stadens bekostnad göras dugligt.

Jag vågar icke förbigå ett misstag, hvartill Stats-Utskottet gjort sig skyldigt, då det i motiveringen till betänkandet säger, att staden »*eger hamnen och åtnjuter de inkomster och fördelar i öfrigt*, som af densamma beredas.» Staden får icke sjelf bestämma taxor, ty det gör Kongl. Maj:t, och staden får icke begagna hamnintraderna för allmänna utgifter, utan specielt för ändamål, afseende hamnens underhåll och förbättring. Stadens förmåner af hamnen äro således alldeles icke så stora, som de skulle vara om staden *egde* den. Om staden egde hamnen och finge ensam bestämma öfver dess inkomster, finge den ock bestämma ensam om dess byggnadssätt, och den kunde och borde bestämma båda, så att den ej behöfde begära statens mellankomst — åtminstone skulle det gå hårdt på, om jag skulle tala derför.

I öfrigt måste erkännas, att Utskottet väl och välvilligt lagt sina ord och t. ex. på ett ställe yttrat det omdömet om Wisby, att det ej vore billigt om staden, »som redan på sin hamn nedlagt och kommer att nedlägga högst betydliga belopp, ensam måste vidkännas kostnaden för dessa skadors afhjelpande.» Men trots dylika uttalanden föreslår Stats-Utskottet likväl slutligen, att endast hälften af kostnaden skall af statsverket bestridas. Skälet — det *enda* framställda skälet — skulle vara att för två år sedan, då Ystad och Cimbrishamn erhöilo understöd för att istandsätta sina genom storm skadade hamnar, Riksdagen beviljade endast hälften af kostnaden. Jag fäster värdsamt Kammarrens uppmärksamhet på att detta skäl är något haltande.

*Om anslag till
vägbrytaren
vid Wisby
hamn.
(Forts.)*

Om anslag till
vägbrytaren
vid Wisby
hamn.
(Forts.)

Förhållandet med Wisby är icke på långt när det samma som med Ystad. Jag tager mig friheten att med några statistiska uppgifter visa skilnaden. Invånareantalet är ungefärligen lika i de båda städerna, men Ystad är likväl vida mera utveckladt och har en betydligt högre utgiftsstat. År 1871 utgjorde den 122,495 R:dr, såsom jag vid 1873 års riksdag hörde det uppgifvas af en statsutskottsledamot. Wisby utgiftsstat för 1874 uppgick till 82,000 och för 1875 till 109,000 kronor just till följd af dess högst betydligt ökade omkostnader för hamnen. Ystads skuld uppgick visserligen till 650,000 kronor, men deraf voro 529,000 kronor åsamkade för jernvägsanläggningen till Eslöf och 90,000 för stadens nya gasverk, således för produktiva ändamål tillsammans 619,000 kronor. Stadens skuld för improduktiva ändamål uppgick sålunda endast till 31,000 kronor. Wisby stad deremot häftar ännu af sitt 1858 erhållna statslån för ett belopp af 75,000 kronor och är dessutom skyldig för lån, upptagna till andra improduktiva ändamål, en summa, som jag visserligen icke är i tillfälle att nu angifva, men som dock i alla fall, oberäknadt hamnskulderna, torde uppgå till högre belopp än Ystads hela verkliga skuld. I sammanhang härmed torde böra nämnas, att det är en väsendtlig skilnad mellan de begge städernas skuld derutinnan, att Ystad fatt de 529,000 kronorna såsom lån till en jernvägsanläggning, under det Wisby ej för det ändamålet erhållit någonting. Vidare är Wisby hamn mångdubbelt dyrare än Ystads och långt svårare att underhålla. En annan högst viktig skilnad ligger deri att, enligt 1873 års Kongl. proposition rörande anslaget till hamnen i Ystad, anslaget skulle användas särskildt till ombyggnad af »hamnarmarne, bälverken och kajerna i den inre hamnen», således till reparation af skadorna äfven å den *inre* hamnen. Hvad Wisby återigen beträffar, skulle, såsom jag i min motion visat, anslaget endast användas till påbyggnad och förstärkning af vägbrytaren, således för den *yttre* hamnens istandsättande; den inre hamnen har nemligen staden själf alltid underhållit utan ett enda öres bidrag af statsmedel, och jag har i motionen erinrat, att Wisby under de närmaste åren måste upplåna 225,000 kronor för ordnandet af den inre hamnen. Ystad deremot har, som jag nämnt, för samma ändamål fått statsanslag. Underhållskostnaden af Ystads hamn är vidare betydligt mindre än underhållskostnaden af Wisby hamn, dels derföre att den förra hamnen är mindre och lättare att hålla i stand, dels derföre att hamnbyggnaden i Wisby icke ännu är på ett tillfredsställande sätt konstruerad. Jag ber i anledning häraf äfven få yttra några få ord. Englands och Frankrikes stora hamnanläggningar mot öppna sjön hafva efter åtskilliga försök ändtligen lyckligt och väl blifvit fullbordade, men man har också för dem fått betala ganska grundliga lärpennningar. Då det nu blef fråga om att äfven här vid landet i Wisby bygga en hamn mot öppna sjön, kunde det naturligtvis ej komma i fråga att bygga den på samma sätt och med lika dryga kostnader som hamnarmarne mot Atlanten, utan man ville bygga den så, att den kunde stå emot stormarne i Östersjön. De svenske byggmästarne försökte, men naturen var dem öfvermäktig. Vägbrytaren måste tid efter annan förstärkas; så äfven nu. Den skall nu icke repareras, utan påbyggas till en höjd af 16 fot, så att den bättre än nu, med en höjd af åtta fot öfver vattenytan,

må kunna motstå de våldsamma stormarne, och göras i proportion bredare i vattengången samt muras med s. k. portlands-cement. Wisby har för vågbrytaren redan påkostat 662,000 kronor af egna medel, och ändå återstår, som sagdt, den inre hamnen att göra färdig. Staten har visserligen såsom bidrag till den yttre hamnen redan lemnat 384,000 kronor; men denna omständighet bör väl i alla fall icke hindra honom att ställa så till, att hamnen skyddas mot ruin, då staden ensam icke förmår göra det. Då vid 1873 års riksdag det var fråga om statsanslag till Ystads hamn, förklarade stadens dåvarande representant i denna Kammare att, om Riksdagen icke lemnade större understöd än Stats-Utskottet tillstyrkt, eller en tredjedel af kostnaden för hamnens iständsättande, detta understöd vore så obetydligt, att Ystad icke ville mottaga det, utan hellre kunde bekosta hela hamnbyggnaden sjelft. Jag för min del kan icke säga det samma om Wisby; tvärtom, hvad jag möjligen skulle kunna säga vore, att om Wisby icke får mera än hälften af det erforderliga beloppet, eller i stället för 63,000 kronor endast 31,500, och således sjelft måste anskaffa den andra hälften, för att få hamnbyggnaden färdig, så riskerar man att staden icke kan åtaga sig byggnaden, utan hamnen får vara sådan den är, till förlust både för staden och staten.

Hvad angår anslaget till Cimbrishamn, så anser jag det icke vara skäl att yttra mig derom, ty anslaget till hamnens iständsättande derstädes beviljades, som vi veta, af denna Kammare utan någon menings-skiljaktighet.

Man har sagt mig enskildt, att staten icke skulle hafva någon inkomst af det nu ifrågakvarande anslagets beviljande, och att man derföre borde vara försiktig och icke bevilja för stort anslag. Men, mine Herrar, jag tror att detta är ett dåligt resonnement. Staten har en bestämd fördel, en verklig inkomst utaf att Wisby eger en god hamn. Staten har redan nu en icke obetydlig tullinkomst, samt inkomst af lastpenningar och fyr- och båkmedel från Wisby hamn. 1872 uppgingo dessa inkomster sammanlagda till 60,877 kronor, 1873 till 76,688 och 1874 till 73,210 kronor. Den inkomsten synes mig åtminstone icke vara så obetydlig, att man med skäl kan säga, att anslaget till hamnen skulle vara bortkastade penningar, så mycket mera som, enligt hvad Stats-Utskottet sjelft säger, staden är stadd i framåtskridande, dess rörelse i tilltagande. Häraf följer tvärtom, att staten genom hamnens iständsättande skulle komma att af honom draga ännu större inkomst, i synnerhet om den komme i sådant skick, att den blefve duglig till en allmän hamn för alla sjöfarande. Staten har således, efter min åsigt, ett fullgiltigt ekonomiskt intresse af att understödja hamnbyggnaden på ett sådant sätt, att den kan blifva fullbordad och staden sålunda kunna ordna den inre hamnen och i öfrigt utveckla sig. Kommer den yttre hamnen deremot ej att blifva färdig, så tviflar jag på att någon synnerligt stor utveckling för staden är möjlig, och skadan deraf för staten torde vara obestriddig.

Jag hoppas med det anförda hafva lyckats vederlägga det enda skäl Stats-Utskottet för sitt förslag anført, likheten med Ystad. Kongl. Maj:t har föreslagit ett statsanslag af 50,000 kronor, jag har i min motion begärt hela kostnaden, 63,000 kronor. Då Riksdagen en gång

*Om anslag till
vågbrytaren
vid Wisby
hamn.
(Forts.)*

*Om anslag till
vågbrytaren
vid Wisby
hamn.
(Forts.)*

förklarar sig vilja och böra bygga den nya vågbrytaren, men denna ännu icke är färdig, och då den af mig begärda summan till allra största delen är afsedd för vågbrytarens fullbordande och endast till minsta delen för reparation af lidna skador å den samma, så hoppas jag att Riksdagen skall bevilja hela kostnadsbeloppet och anhåller således vördsamt hos Herr Talmannen om proposition på bifall till min motion.

Herr O. B. Olsson. Jag vill icke följa den ärade talaren i hela hans långa anförande, utan skall endast fästa mig vid ett par punkter af detsamma.

Den ärade talaren yttrade, att då det vid riksdagen blefve fråga om något kommunalt intresse, så blefve detta misshandladt. Mot detta påstående måste jag för min del på det högsta protestera; jag tror att det är alldeles oriktigt.

Vidare yttrade den ärade talaren, att Gotland icke fått några anslag till jernvägar och väg- och broanläggningar, såsom förhållandet varit med det öfriga landet. Härutinnan kan han visserligen hafva rätt, men jag hemställer till honom, om icke Gotland i stället fått åtskilliga andra anslag, som för ön varit mera behöfliga och nyttiga, t. ex. till ett par rätt dyrbara telegrafkablar, till postkommunikationen med fastlandet och slutligen just till Wisby hamn. Staten har på det sist nämnda företaget uppoffrat så stora summor, att ensamt anslagen dertill i betraktande af folkmängden på ön torde fullt motsvara de belopp, som kommit befolkningen på fasta landet till del.

Jag skall icke längre uppehålla tiden, utan yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Leijer: Jag ber endast att få protestera mot den siste ärade talarens uppfattning af ett mitt yttrande nyss. Jag sade nemligen, att jag funnit det beklagansvärdt, att, då en fråga här vid riksdagen förekommer, som berör ett ortintresse, *frågan* blifver misshandlad eller åtminstone missriktad; men jag sade icke, såsom han behagade påstå att det var *ortintresset* som blef misshandladt. Derutinnan har han han fullkomligt misstagit sig. Jag förklarade till och med tydligen, att Stats-Utskottet efter min mening på ett utmärkt sätt sammandragit skälen för understödet åt Wisby.

Jag har försökt gifva Utskottet så stort erkännande som jag kunnat i detta hänseende. Men jag sade att Utskottet misstagit sig, när det jemfört Wisby med Ystad, och därför anser jag ej att man bör klandra mig, ty förhållandena äro helt olika hvarandra i afseende på dessa båda städer.

På grund af hvad jag nu tagit mig friheten anföras, får jag fortfarande yrka afslag å Utskottets förslag och bifall till min motion.

Herr Jöns Rundbäck: Det förundrar mig verkligen att den värde motionären klandrat Utskottets hemställan i denna sak, ehuru Utskottet på ett så välvilligt sätt som skett gått hans önskan till mötes och nu för 6:te eller 7:de gången för sin del beviljat ett anslag,

motsvarande hälften af den summa som skulle erfordras för istånd- *Om anslag till*
sättande af den nya vågbrytaren vid Wisby yttre hamn. Jag får säga, *vågbrytaren*
att mig synas så många skäl tala för att icke vidare bevilja ett enda *vid Wisby*
öre för detta ändamål, att Wisby stad bör vara tacksam för det till- *hamn.*
mötesgående, som Utskottet nu visat detta samhälle; och till bevis på *(Forts.)*
sanningen af detta mitt påstående behöfver jag blott åberopa följande
ord, som förekomma i den värde talarens egen motion:

»Det har ej väckt min och sannolikt ej heller någon annans för-
våning, att det kostar dryga »lärpengar», innan Sveriges ingenjörer
vinna tillräcklig erfarenhet för att kunna bygga fullt pålitligt mot
äfven den grad af våldsamhet, hvaraf den öppna sjön är mäktig i Oster-
sjön, som jemförelsevis dock kan betraktas såsom insjö; men frågan
gäller, hvem som bör betala dessa »lärpengar».

Han klandrar staten, som enligt hans förmenande experimenterat
med vågbrytaren i Wisby, hvilken — jag är derom öfvertygad — aldrig
kan bli färdig, lika litet som Lunds domkyrka. Vid sådant förhållande
må jag väl fråga: hvartill tjenar det väl att vidare experimentera med
en sak, som visat sig vara praktiskt omöjlig att fullborda och som
endast kostar staten ofantliga summor, utan att medföra den nytta som
med bygnadsföretaget varit afsedd. »Det synes mig klart», säger mo-
tionären vidare, »att dessa »lärpengar» icke med något sken af billig-
het eller rättvisa kunna eller böra — ens till någon större del —
drabba den enskilda ort, der erfarenheten tillfälligtvis och till ortens
stora olycka förvärfvats, ty denna enskilda ort får, såsom åtminstone
fallet varit med Wisby, i alla fall genom att blott delvis bekosta de
misslyckade försöken, utbetala en större sammanlagd summa, än som
skulle erfordrats för en solidare anläggnings utförande i sin helhet,
efter sedan tillräcklig erfarenhet vunnits, och den får dessutom under
hela den långa arbets- och lärotiden, då den så godt som saknar hamn-
skydd, likväl derför utbetala i årliga underhållskostnader mångdubbelt
mera, än för en fullt ändamålsenlig anläggning skulle erfordras.»

Det synes sålunda, som alla hittills gjorda uppoffringar för detta
arbete endast varit till ortens stora olycka. Hvarför skulle vi väl då
fortsätta med att bevilja pengar för att göra en ort olycklig? Jag tror
sannerligen det vore skäl att så fort som möjligt sluta med ett sådant
arbete. Utskottet har dock velat se till, om icke staden Wisbysjelf
skulle vilja bidraga till fullbordandet af vågbrytaren och icke kasta
alla omkostnader på staten, som redan gjort så stora uppoffringar för
detta hamnarbete.

Vidare säger den ärade motionären, att det är en stor olycka för
Wisby att hafva en hamn, som är så ofta utsatt för våldsamma stor-
mar. Detta må nu stå för hans räkning; eljest brukar man vanligen
anse det som en stor fördel att bo vid en hamn med lätta kommuni-
kationer åt alla håll. Motionären påstår ytterligare, att de stats-
anslag som utgått till Gotland äro jemförelsevis obetydliga mot hvad
som af statsmedel utgår till öfriga kommuner på fastlandet. Med an-
ledning häraf får jag erinra, att endast till vågbrytaren i Wisby redan
af statsmedel anvisats ett belopp af 534,000 kronor, äfvensom att till
hamnen i Rone anslagits ett betydligt belopp. Till myrtdikningar och
vattenaftappningar inom Gotlands län är likaså anvisadt ett belopp af

Om anslag till
vågbrytaren
vid Wisby
hamn.
(Forts.)

68,000 kronor, dels såsom anslag, dels såsom lån, under det att för samma ändamål inom t. ex. Göteborgs och Bohus län beviljats en summa af fem (säger 5) tusen kronor. Jag tror att, om man räkuar alla de summor hvaraf Gotland kommit i åtnjutande, det skall befinnas att dessa, i förhållande till öns folkmängd, ingalunda äro mindre än de statsanslag som tillkommit landets öfriga provinser. Så t. ex. har Gotland på statens bekostnad blifvit försedt med vinterpostförling, hvilken dock visserligen stundom hindras af is, men det är väl icke statens fel; vidare är ön försedd med telegraf- och postanstalter med flera allmänt nyttiga inrättningar. Nu kan den ärade motionären visserligen invända, att jag omöjligen kan känna lika noga till förhållandena på Gotland som han sjelf. På samma gång jag villigt erkänner detta, ber jag då få hänvisa till en författare, som rörande denna fråga bland annat skrifver följande märkliga ord: »vågbrytaren i Wisby är i många afseenden ett ytterligare bidrag till den rika förteckningen öfver i vårt land värdestött använda statsbidrag till fromma för enskilda kommuner». Denne författare, som dock skrifver i Gotlands intresse, ådagalägger tydligt och klart, huru hela detta byggnadsföretag, allt ifrån kostnadsförslaget till utförandet, blifvit högst illa verkställt. »Följden blef ock», säger han vidare, »såsom man bort kunna förutse, att storverket på långt när icke uppfyllt det dermed afsedda ändamålet, eller beredandet af en god och rymlig hamn för Wisby, hvilket mål dock enligt all sannolikhet kunnat vinnas, om de rikliga medlen blifvit praktiskt klokt använda». Häraf inhemtas, huru denne författare klandrar hela gången af detta arbete. Följden häraf har också visat sig blifva den, att, sedan 1870 års Riksdag beviljat 130,000 kronor för iståndsättande af Wisby hamn, denna kommun i underdänig skrifvelse till Kongl. Maj:t anförde klagomål deröfver, att, enligt dess förmenande, det af Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen uppgjorda förslag vore odugligt. Härtill svarade nyssnämnda styrelse, att den icke kunde uppgöra något bättre förslag samt påvisade för öfrigt oriktigheterna i de af Wisby kommun framställda anmärkningarne mot dess förslag. Men härom säger nu denne författare — och motionären har äfven till en del sagt detsamma — »hvad som i alla fall qvarstår, såsom nästan obegripligt, är huru Reringen och nu äfven Riksdagen kunnat bifalla en så underlig plan att gödtgöra förut begångna misstag». Och nu, mine Herrar, skulle vi fortfara att begå sådana misstag! Författaren fortsätter: »Hade nemligen Wisby stad från början fått råda om de densamma beviljade bidragen, så hade enligt all sannolikhet vågbrytaren nu redan varit fullfärdig och vidare anslag icke varit af nöden påkallade. Högst önskvärdt vore nu att man ändtligen fästade tillbörligt afseende å deras åsikter och erfarenhet, hvilka just största fördelen af det beviljade statsbidraget kommer till godo». Nu har också Stats-Utskottet dermed, att det beredt Wisby stad tillfälle att bidraga med hälften af kostnaden för vågbrytarens förstärkning, just afsett att skaffa staden inflytande på byggnaden, på det att man efteråt icke skulle få höra upprepas, att den halfva million, som på denna hamnbyggnad blifvit uppförad, vore alldeles förstörda penningar, och att de förderfvat hela Wisby.

Motionären säger, att otaliga stenblock, hvilka varit utlagda för att bryta stormarnes våldsamt, öfver vågbrytaren inslungats i hamnen; men då dessa block äro så talrika, att deras antal, i motsats till jordens afstånd från fixstjernorna, hvilket dock kan uträknas, icke kan räknas, så är det ju klart, att hamnen af dem blifvit alldeles uppfylld. Jag har icke något emot Gotland; man må dock icke påstå, att Riksdagen med anslagen till Wisby hamn gjort det skada! Och då, mine Herrar, på Gotland finnas icke mindre än 27 hamnar, jemförliga med den vid Wisby, af hvilka 8 äro belägna vid västkusten och 19 på östkusten, bland hvilka senare Slite hamn är en af de bästa hamnar i Sverige, så tror jag det vara bättre att till utfartspunkt från Gotland taga en af dessa naturliga hamnar än Wisby, der det visat sig, att någon säker hamn icke kan åstadkommas. Jag har med detta mitt anförande velat visa, att Stats-Utskottet gått staden Wisbys behof till mötes så långt det kunnat; och jag hoppas och tror, att den ärade motionären kan och bör vara belåten med Stats-Utskottets förslag, till hvilket jag anhåller om Kammarrens bifall.

*Om anslag till
vågbrytaren
vid Wisby
hamn.
(Forts.)*

Herr Sjöberg: Jag hade visserligen icke ett ögonblick tänkt att här taga till ordet, då jag af erfarenhet känner, att det är en temligen tacklös möda att uppträda i en sådan fråga som denna; men den näst föregående talaren gaf mig redan i början af sitt anförande en viss anledning att begära ordet.

Jag vill nu icke fästa mig vid hans förmodligen till följd af någon distraktion framkomna uttryck om Stats-Utskottets »*välvilja*» och att Stats-Utskottet »*beviljat*» ett anslag till förstärkning af den nya vågbrytaren vid Wisby yttre hamn och så vidare. Det är visserligen sant, att Stats-Utskottet är en högst betydande myndighet, och jag är den förste att erkänna det; men jag föreställer mig dock, att Stats-Utskottet måste medgifva, att äfven det har en principal i Riksdagen, och att det är Stats-Utskottet som *föreslår*, men Riksdagen som *beviljar* anslagen.

Hvad nu åter sjelfva saken beträffar, så, i trots af den storartade välvilja, som Stats-Utskottet under en lång följd af år förmenas hafva visat i fråga varande samhälle, vill det synas, som om denna välvilja icke skulle varit tillräcklig att föra till det i förevarande fall afsedda och eftersträfvade målet, utan att ännu något återstår att göra; och kunde jag nu, genom att vädja till Stats-Utskottets goda hjerta och välvilja, vinna något i saken, så skulle jag vid detta tillfälle mer än förut vid många andra likartade tillfällen känna mig manad dertill af flera orsaker. Det föreliggande utlåtandet innehåller många skäl, som i sig sjelfva utgöra en utförlig vederläggning af hvad den aktade statsutskottsledamoten nyss yttrade. Mig synes det knappast löna mödan att tala om den storartade frikostighet, som fastlandet skulle hafva visat Gotland, så vida man icke på samma gång vill säga, att denna lilla ö är något, som vi lika gerna kunna förlora som bibehålla. Den har dock, synes mig, det värde för moderlandet, att den icke förtjenar att betraktas såsom ett alldeles förloradt barn, som icke vidare bör i någon mån få lita sig till sin moders ömhet; och jag kan således icke finna, att Stats-Utskottet eller Rikets Ständer eller Riksdag-

Om anslag till
vägbrytaren
vid Wisby
hamn.
(Forts.)

gen gjort så utomordentligt mycket för ön, då de befordrat inrättandet af postanstalter der och genom telegraf förbundit ön med fastlandet. En annan omständighet anser jag deremot med skäl böra framhållas, och den är, att denna lilla ö i sin mån måst bidraga till moderlandets jernvägar, under det att, så vidt jag har mig bekant, hvarken Stats-Utskottet eller Rikets Ständer eller Riksdagen beviljat ett enda öre till någon jernväg derstädes — ej ens till en jernvägsundersökning. Vid sådant förhållande vill det synas mig, som den ärade motionären icke saknat skäl för sin framställning. Den summa, han i sin motion begärt, är jernförelsevis också temligen obetydlig.

Då nu Stats-Utskottet icke velat gå så långt, så synes det mig att det ärade Utskottet haft skälig anledning att, om jag så bör uttrycka mig, *bifalla* Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, men icke ens detta har Utskottet ansett sig föranlatet göra, utan har Utskottet gått en medelväg för att komma ifrån saken och dervid anfört mindre väl valda exempel af andra städer, sägande, att det icke passar att gifva Wisby så mycket, då man gifvit andra uppräknade städer endast så och så mycket.

En sak bör jag tillägga och som kan vitsordas af personer med sakkunskap, den nemligen, att Wisby hamn anses vara en af de farligaste och i nautiskt hänseende vådligaste i hela Europa, och detta förhållande torde väl härvid böra tagas i betraktande såsom en ömmande anledning att bifalla motionärens begäran, som jag, huru än saken må betraktas, icke kan finna orimlig. Jag vågar således, huru djerft och besynnerligt det än kan synas, understödja Herr Leijers motion, hvartill jag yrkar bifall.

Herr Jöns Rundbäck: Jag ber om ursäkt om jag begagnade uttrycket att Stats-Utskottet *beviljat*, jag borde naturligtvis hafva sagt *förordat*. Jag tänkte icke på att jag hade framför mig den skarpe granskaren, mannen med argusögonen, men jag kunde dock ej tro att detta uttryck skulle i och för sig sjelft utgöra något bidrag till utredning af frågan om Wisby hamn. Jag upplyste, att, då flera föregående Riksdagar beviljat medel till denna hamn, så hade dervid fästats det vilkor, att hamnen skulle för all framtid underhålla sig sjelf. Huru och när har nu detta vilkor blifvit uppfyllt? Icke en enda gång, och det är min öfvertygelse att det icke heller skall ske. Om några år få vi väl åter anslå några hundra tusen för samma ändamål. Jag vågar påstå, att det är orätt att säga att Wisby och Gotland i allmänhet på något sätt förtryckas, och jag kan försäkra att jag för min enskilda del hyser de lifligaste sympatier för denna provins, utan att jag derföre anser mig kunna eller böra tillstyrka hela det begärda anslaget.

Man har anmärkt först och främst, att ömmande omständigheter vore för handen, enär kommunalutskylderna i Wisby uppginge till ett belopp motsvarande fyra gånger bevillningens. Deremot vill jag erinra, att i den kommun jag tillhör kommunalskatten uppgår till tio gånger bevillningen, och vi få ändå ej klaga.

Vidare har man framhållit att, ehuru Gotland fått tillsläppa sin del af medlen för statens jernvägar, det likväl sjelft icke fått någon

jernväg. Men det är väl klart, att denna lilla af haf på alla sidor omflutna provins med sina talrika och lätta sjöförbindelser så väl med sina egna hamnar sins emellan som med fastlandet icke kan vara i något synnerligt behof af jernvägar. Ty det är verkligen så, som någon filosof yttrat, att vattnet icke skiljer folken åt utan förenar dem, och att under sådana förhållanden bygga jernvägar på Gotland, innan fastlandet blifvit i detta hänseende fullt tillgodosedt, kan åtminstone icke anses vara af något verkligt behof påkalladt; detta oaktadt veta ju Herrarne, att förslag varit å bane att bygga jernväg på Gotland.

*Om anslag till
vägbrytaren
vid Wisby
hamn.
(Forts.).*

Hvad vidare angår fördelningen af statsanslagen till väg- och brobyggnader, vill jag blott erinra derom, att Gotland har bättre vägar än någon annan provins. Man vet ej der hvad backar vill säga.

Beträffande slutligen tullintraderna i Wisby, så har jag vid ett föregående tillfälle framhållit, att dessa icke förslå till bestridande af de för tullbevakningens aflönande erforderliga utgifter.

Jag tror således att, om man bifaller Stats-Utskottets förslag, man har visat Wisby och dess hamn all den sympati, som är af behovet påkalladt.

Chefen för Kongl. Civildepartementet, Herr Statsrådet Bergström: Jag tillåter mig yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition, dels emedan den redan i Första Kammaren vunnit bifall, dels ock derföre att denna proposition synes mig gå en lämplig medelväg emellan å ena sidan motionärens i ämnet förslag och å andra sidan Stats-Utskottets hemställan.

Jag vill icke förneka, att Stats-Utskottet hyst välvilja för Wisby, men jag tror att denna stad är i en sådan ställning och står i så olika förhållande till andra städer, att den väl behöfver uppmuntras med större anslag än Stats-Utskottet föreslagit. Jag tror att den förste talaren i ämnet ganska nöjaktigt ådagalade, att Ystad och Cimbrihamn båda hafva varit i bättre tillfälle att med hälften bidraga i kostnaden för iståndsättande af sina genom storm skadade hamnar än Wisby att till hälften bidraga till utgifterna för reparerande af dess hamnanläggningar efter de skador, som efter den senaste stormen tillskyndats desamma. Jag hörde i Första Kammaren en betydande ledamot af Stats-Utskottet säga, att Utskottet haft sig tillgängliga upplysningar om Wisby hamns inkomster, och att dessa vore så rikliga, att Utskottet ansett att betydande bidrag deraf kunde lemnas till amortering af det lån, som kunde behöfva upptagas för hälften-bidraget. Jag upplyste då och ber nu få upplysa, att dessa inkomster för framtiden ingalunda blifva så rikliga som det kan synas, ty Wisby har hittills egt uppbära en viss andel af de hamnavgifter, som influtit vid samtliga landthamnar å Gotland, men detta kommer till följd af Kongl. Maj:ts beslut att med innevarande års utgång upphöra, och deraf blir naturligtvis en följd, att hamninkomsterna komma att högst betydligt reduceras. Jag tror det icke lämpligt att vid sådana tillfällen som detta anställa en räkning emellan särskilda provinser, utan man bör skåda saken i dess enkla sammanhang, och då lär det väl icke kunna nekas, att Wisby har behof af detta anslag, helst det icke

*Om anslag till
vågbrytaren
vid Wisbys
hamn.
(Forts.)*

kan vara meningen att låta hamnen alldeles förfalla. Jag anser det lika angeläget för den stora rikskroppen att knyta till sig hvarje del af densamma, som det är angeläget för delen att anknyta sig till den stora rikskroppen.

Jag tillåter mig ännu en gång yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Den skriftliga uppfattningen af detta mitt yttrande kommer ej att af mig justeras.

Öfverläggningen förklarades slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan, dels att, med afslag å samma hemställan, Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna nådiga proposition måtte bifallas, dels ock bifall till motionärens förslag. Herr vice Talmannen gaf propositioner i öfverensstämmelse med dessa yrkanden samt fann svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den först nämnda meningen. Som votering emellertid begärdes, blef af sådan anledning och, sedan till kontraposition antagits bifall till Kongl. Maj:ts förslag, en omröstningsproposition af följande lydelse nu uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 32, röstar

Ja,

Den, det ej vill, röstar

Nej,

Vinner Nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts nådiga proposition i det ämne, hvarom utlåtandet handlar.

Omröstningen försiggick i vanlig ordning och visade 54 ja mot 51 nej; hvadan Utskottets förslag blifvit af Kammaren bifallet.

§ 5.

*Angående
Kronans be-
byggda tomter
i Waxholm.*

Föredrogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 33, i anledning af väckt motion derom att, i händelse kronans bebyggda tomter i Waxholm måste af innehafvarne för allmänt ändamål återlemnas, lösen för de å samma tomter uppförda hus måtte erläggas.

Utskottet hade hemställt,
att ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Ordet begärdes af motionären,

Herr Lindstedt, som yttrade: Jag hade tänkt att min motion skulle blifva mera välvilligt bemött af Stats-Utskottet eller åtminstone icke så illa som nu varit fallet, men jag hoppas att Kammaren icke skall se saken på samma sätt som Utskottet. Utskottet säger, att »då det vid

tomternas upplåtande af Kongl. Maj:t sålunda gjorda förbehåll tvifvels-
utan har sin goda grund i nödvändigheten att utan dröjsmål eller vi-
dare formaliteters iakttagande kunna vidtaga alla de åtgärder, som för
Vaxholms fästnings försvar må finnas erforderliga, och det i alla fall
ej torde vara lämpligt att Riksdagen för sin del, på sätt motionären
föreslagit, beslutar efterskänkande af en rätt af ifrågavarande beska-
fenhet, som blifvit staten förbehållen,» etc. Min motion afser icke att
Kronan skall afsäga sig någon rätt till dessa tomter, och icke heller
skulle genom bifall till min motion något dröjsmål uppstå med plat-
sernas undanröjdande i händelse af ett krigsutbrott, utan jag begär
endast att, när Kronan behöfver dessa tomter, de personer, som der
uppfört byggnader, skola erhålla någon ersättning. Värdet af dessa
hus kunde ju bestämmas antingen af taxeringskomiteén eller af
dertill särskildt utsedde besigtningmän, men icke har det varit min me-
ning, att denna värdering skulle ske just i farans stund, utan jag har
alltid tänkt att den skulle ske förut, ehuru jag icke ansett det vara
skäl att i min motion framlägga förslag till någon verkställighetsåtgärd.
Om statsverket behöfver dessa tomter i framtiden, så vore det ju en
småsak att gifva ersättning åt de personer, som nedlagt kanske hela
sin förmögenhet i uppförandet af byggnader å dessa tomter, och om hvilka
man verkligen kan säga, att de byggt på lösan sand, och derigenom
skulle äfven vinnas, att en stor del af kringboende befolkning skulle
flytta dit.

Angående Kro-
nans bebyggda
tomter i Wax-
holm.
(Forts.)

Jag anhåller endast att få till Kammarens behjertande hemställa,
huru vida icke Kammaren skulle vilja lemna sitt bifall till min motion.

Vidare anfördes ej. Propositioner gäfvos så väl på bifall till Ut-
skottets hemställan som jemväl, enligt Herr Lindstedts yrkande, på af-
slag å samma hemställan och bifall i stället till det förslag, som i
motionen blifvit framtäldt; och enär den förra af dessa propositioner
besvarades med öfvervägande ja, hade Kammaren alltså bifallit Utskot-
tets hemställan.

§ 6.

Föredrogs och bifölls Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 3, i
anledning af väckt motion derom, att hvitbetssockerfabrik skall vara
fri från accis under de tio första åren af sin verksamhet.

§ 7.

Efter föredragning af Banko-Utskottets memorial N:o 10, angående
ny aflöningsstat för afdelningskontoret i Luleå, blef Utskottets i detta
memorial framtälda förslag af Kammaren bifallet; och lades den i
slutet af memorialet gjorda anmälan till handlingarne.

§ 8.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets utlåtande N:o 8, i anledning
af väckt motion om ändring i 16 Kap. 2 § Ärfda-balken.

§ 9.

Skedde föredragning af Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 7 (i samlingen N:o 14), med anledning af Herr Ivar Månssons motion om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, att vissa kyrkor inom Lunds stift måtte befrias från att aflemna spanmål eller så kallad gratialtionde till Landskrona stads kyrka, och blef detta utlåtande af Kammaren bifallet; kommande, för det i 63 § 3 mom. Riksdagsordningen angifna ändamål, Kammarens nu fattade beslut att, genom utdrag af protokollet, Medkammaren delgifvas.

§ 10.

*Om ändring i
folkskolestad-
gan.*

Förekom till behandling Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 6 (i samlingen N:o 15) med anledning af Grefve De la Gardies motion, N:o 164, afseende förändring i 6 § 7 mom. folkskolestadgan.

Utskottet hade i anledning af motionärens förslag gjort följande hemställan:

att Riksdagen måtte uti underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, det 6 § 7 mom. af Kongl. stadgan om folkundervisningen i riket den 18 Juni 1842, såsom detta lagrum lyder i Kongl. kungörelsen den 2 December 1870, måtte erhålla följande förändrade lydelse:

»Likaledes må, med församlingens bifall, lärarebefattning i folkskola kunna med klockaretjenst förenas; börande i sådant fall den, åt hvilken dessa förenade befattningar blifvit uppdragna, i första rummet egna sin tid och sina krafter åt skollärarekallet, samt, så vidt nödigt pröfvas, genom särskild, med kyrkoherdens och församlingens samtycke utsedd persons biträde uträtta förefallande, till klockarebefattningen hörande göromål. Den, som innehafver de förenade skollärare- och klockaretjensterna, uppbäre de för båda tjensterna anslagna löner oafkortade; vare dock förbunden att sjelf sin medhjelpare i klockaretjenstens bestridande aflöna».

Rörande detta ärende afgåfvos nu yttranden af:

Herr Bäckström: Beträffande den nu föreslagna förändringen af 6 § folkskolestadgan ansåg Utskottet, att der både klockare, och skollärarebefattningarne voro förenade, skulle 50 tunnor spanmål om året vara en tillräcklig aflöning. Man har under senare tider och i synnerhet efter sista riksdagen beslutat att höja skollärarelönerna, så att de åtminstone efter 5 års förlopp, då de förhöjas med 100 kronor, skola uppgå till 500 kronor. Detta har gifvit Utskottet anledning att tänka, att man icke skulle kunna förena dessa båda tjenester, om man beräknar 50 tunnor spanmål vara värda 750 kronor, men Utskottet måste antingen hafva varit obekant med eller också icke tänkt på att det finnes församlingar, der klockarelönen ensamt uppgår till två gånger detta belopp. Så är åtminstone förhållandet inom den församling jag tillhör. Skollärarne hafva dessutom boställen eller fria rum. En-

ligt det föreliggande förslaget skulle, derest klockare- och skollärarelönerna sammanslogos, många skollärare få i lön omkring 2,600 kronor. Man kan beräkna bostället eller förmånen af fri bostad till 100 tunnor eller, under förutsättning att en tunna är värd 15 kronor, till 1,500 kronor; och, om man beräknar hans öfriga inkomster till 500 kronor, har man redan en summa af 2,000 kronor. Många församlingar finnas, der skollärarelönerna äro på sådant sätt beräknade, men jag tvidlar högeligen på, att det kan vara rätt, att författningen ändras så, att skollärarne få lika mycket, som mången pastor har. Jag medgifver gerna, att 750 kronor är för liten lön för den, som förenar både skollärare- och klockaretjensten, men skulle anse det vara lämpligast, att den ändring i paragrafen göres, att 50 tunnor utbytas mot 75 tunnor, och att paragrafen i öfrigt bibehålles oförändrad. Deremot anser jag, att der, såsom i många församlingar är händelsen, lönen öfverskjuter detta belopp, öfverskottet kunde användas till aflönande af flera lärare i församlingen. På grund af hvad jag sålunda anfört, yrkar jag, att paragrafen måtte bibehållas endast med den förändring, att 50 tunnor utbytas mot 75 tunnor, hvarpå jag anhåller om proposition.

*Om ändring i
folkskole-
stadgan.
(Forts.)*

Herr Lundberg: Herr Talman, mine Herrar! Jag kan för ingen del gilla den förändring, som Utskottet föreslagit med afseende å den ifrågavarande paragrafen. Jag medgifver gerna, att det maximum af 50 tunnor spanmål, som enligt gällande författning är bestämdt att utgå i lön för de förenade skollärare- och klockarebefattningarne, är alldeles för lågt satt, och jag vill derföre höja det till 75 tunnor, liksom jag anser, att skollärare böra hafva fria husrum och fri vedbrand; men att utsträcka löneförmånerna för de ifrågavarande personerna till den grad, som Utskottet föreslagit, dertill lär väl icke mången vilja gifva sitt bifall. Följden af något sådant skulle blifva den, att man här möjliggjorde samma orättvisa fördelning af lönerna, som förut varit rådande med afseende å klockarelönerna.

Till bevis härpå vill jag endast anföra, att, då klockarelönen uti Umeå uppgår till öfver 2,000 kronor, den uti den församling, jag tillhör, ej belöper sig till mera än 300 å 400 kronor, och detta, oaktadt tjänstgöringen i begge kommunerna är densamma. Jag skulle derför, på grund af hvad jag anfört, önska, att det ifrågavarande lagrummet ändrades endast så, att 50 tunnor utbyttes emot 75 tunnor, och jag finner dertill så mycket större skäl, som, i min tanke, en lön af 2,000 kronor eller derutöfver är alldeles för hög för en person, som endast behöfver tjänstgöra några timmar hvarje sön- eller helgedag. Jag yrkar fördenskull, att paragrafen måtte få den ändring, som jag nyss angifvit.

Herr Westerdal: Denna fråga är af den beskaffenhet, att det icke torde vara lämpligt att i författningarne intaga generela bestämmelser härom, emedan förhållandena äro mycket olika i olika delar af riket. Det finnes nemligen församlingar, der klockare hafva så indräktiga boställen, att de lemna flera tusen kronor i afkastning; och om nu skollärare- och klockarebefattningarne förenades, utan att församlingarne skulle hafva rätt att bestämma om löneförmånerna i en-

Om ändring i lighet med Kongl. kungörelsen den 2 December 1870, vore detta väl folkskolestadgan. (Forts.) icke alldeles så riktigt. Jag erkänner villigt, att skollärarne, såsom sådane, i allmänhet icke hafva för stora löner, men likväl torde motionärens förslag tåla vid någon inskränkning med hänsyn till församlingarnes beslutanderätt. Då jag således anser, att en förändring af de gällande bestämmelserna i frågan bör vidtagas, synes det mig vara lämpligast att beträda den medelväg, som af den föregående talaren blifvit föreslagen, hvarföre jag äfven förenar mig i hans yrkande.

Herr Lyth: Jag ber blott att med några ord få nämna, att jag är af alldeles motsatt åsigt emot de talare, hvilka förut yttrat sig i frågan. Jag tror nemligen det medgifvande icke vara rätt välbetänkt, som uti 1842 års folkskolestadga förekommer, eller att skollärarebefattningen och klockaretjensten kunna vara hos samma person förenade. De kunna visserligen vara i händerna på en person, som sköter dem väl, och det är en sak för sig; men att bestämma ett maximum i lön för innehafvaren af dessa båda tjänster finner jag icke vara billigt, emedan dessa tjänster fordra olika arbete och olika anspråk på olika ställen. Dessutom ber jag att få tillägga en sak, som jag anser vara af synnerlig vikt, och det är, att i närvarande tid pågår, såsom Herrarne kanske hafva sig bekant, en lönereglering för klockarne öfver hela Sveriges rike, och när denna kommer till stånd torde säkerligen utjemnas många oegentligheter, hvilka nu förefinnas deri, att åtskilliga klockare hafva alltför stora inkomster. Således vore det, som mig synes, orätt om Riksdagen nu ökade denna summa från värdet af 50 tunnor spanmål till det af 75 tunnor, enär man icke vet, huru förhållandena komma att gestalta sig, då löneregleringen för klockarne en gång kommer att tillämpas.

Jag skulle helst vilja antaga Utskottets förslag sådant det föreligger; men skulle detta icke vinna Kammarens bifall, så vill jag hellre yrka rent afslag å frågan än att höja skollärare- och klockaretjensternas sammanräknade maximi-inkomster från värdet af 50 tunnor spanmål till 75 tunnor; men då, som sagdt är, införande af en lönereglering för klockarne stundar, yrkar jag för närvarande bifall till Utskottets förslag.

Herr C. A. Larsson: Jag känner icke igen norrländingarne i denna fråga, då de vilja knussla på 100 kronor åt skollärarne. Sedan de gifvit dyrtidstillägg å löner på 5,000 kronor, förundrar det mig verkligen att de kunna ifrågasätta förknappning på skollärarnes löner, som i allmänhet anses vara högst usla. Här har visserligen blifvit sagdt, att särskildt i Norrland hafva klockarne stora löner, men jag tycker likvisst, att det icke stämmer rätt väl öfverens att knussla på 100 kronor såsom tillägg åt skollärarne för 5 års oförvitlig tjenstgöring. Jag skulle önska, att de personer från Norrland, som uppträd i frågan, måtte lägga ner sin talan, ty vi behöfva icke frukta, att den förevarande sortens tjenstemän blifva försedde med för stora löner.

Jag yrkar för min del, att Utskottets förslag måtte i oförändradt skick bifallas.

*Om ändring i
folkskole-
stadgan.
(Forts.)*

Herr Ola Mansson: Jag vill för min del icke tvista om den ena eller andra lönens storlek och beskaffenhet. Men det är en annan sak, som jag fäst mig vid. Jag anser det nemligen icke nyttigt för folkskoleundervisningen, för skolans vara eller icke vara, att skolläraretjensten är med klockaretjensten förenad. Folkskoleundervisningen är af sådant vikt för upplysningen i vårt land, att jag anser den befattningen behöfva sin man för sig allena, och jag tror icke den bör vara förenad med klockarebefattningen.

Ur denna synpunkt ber jag på det allvarligaste, att Kammarén måtte afslå detta förslag.

Herr Jöns Rundbäck: Då Riksdagen år 1842 antog nu gällande folkskolestadga tror jag att Riksdagen begick ett felsteg eller en orättvisa deri, att den stadgade ett bestämdt, sammanlagdt belopp, utöfver hvilket lönerna för de förenade skollärare- och klockaretjensterna icke finge gå. Jag tror nemligen icke, att i vårt land någonsin någonting sådant skett, att man tagit helt enkelt från en hans lön, men ökat hans tjenstskyldighet. Så har emellertid skett, om skolstadgan skall tillämpas, der klockare- och skolläraretjensterna äro förenade hos en och samma person. Der tager man eller kan man taga från skolläraren, emedan han tillika är klockare, större eller mindre del af skollärarelönen, hvilket ej kan ske om han ensamt vore skollärare, ehuru man i båda fallen bibehåller samma tjenstskyldighet för honom som skollärare — och det är detta, som ej är rätt, som fordrar ändring. Som sagdt, har man redan från början härmed oriktigt förfarit, ty det är gifvet, att de lagar och författningar, som förut varit gällande för olika delar af riket och som innehålla bestämmelser angående klockarnes aflöning, ingalunda kunnat af Riksdagen ensidigt rubbas genom 1842 ars folkskolestadga; ty om förhållandet varit sådant, att dessa författningar kunnat på administrativ väg ändras, så hade icke Riksdagen år 1870 behöft ingå till Kongl. Maj:t med begäran om klockarelönernas reglering. Men Riksdagen gjorde da detta, emedan dessa löner hvila på privilegii grund och kunna icke, allraminst der tjensteinnehafvaren är försedd med boställe, honom eller hans efterträdare fränkännas, med mindre därför gällande lagar och privilegier ändras eller upphäfvas, hvilket ej har skett och ej nu mera i de flesta fall kan ske utan gemensamt beslut af Kongl. Maj:t, Riksdagen och Kyrkomötet.

Nu är det visserligen sant, att det finnes en och annan församling, hvarest klockarne hafva något för stora löneförmaner, sasom t. ex. på åtskilliga ställen i södra delen af landet, der det finnes goda boställen, samt i vissa socknar af norra Sverige, der till följd af den orimligt vidsträckta arealen med jemförelsevis stor befolkning klockarnes aflöningar uppgå till betydliga belopp. Detta är dock endast undantagsfall. Jag har visserligen ej nu till hands förteckningen öfver samtliga skollärares och klockares aflöningsförmaner, men kan försäkra, att det stora flertalet af dem icke hafva mera än 300 å 400 kronor i årlig inkomst; ja, jag känner dem, som icke hafva mera än 50 kronor i lön, hvarpå en person icke kan ensamt existera. Tager man åter exempel från Skellefteå stads- och landsförsamling med en areal

*Om ändring i
folkskole-
stadgan.
(Forts.)*

af 56 kvadratmil och 17,000 invånare — således en församling, som är större till arealen än vissa län och folkrikare än någon församling inom mellersta och södra Sverige — så är det visst icke underligt, att en klockare der kan komma till en inkomst af 2,000 kronor. Betänker man nu, att lönen utgår i spanmål, nemligen med 1 kappe råg, 1 kappe korn och 1 kappe hafre eller, som jag vill veta, derstädes med ensamt korn, af hvarje matlag, och om klockaren der som annorstädes har skyldighet att sjelf upptaga denna tionde, så torde dertill åtgå halfva året. Jag instämmer derföre gerna med talaren från Blekinge i hans åsigt om det mindre fördelaktiga deruti, att inom så stora församlingar förena klockare- och orgelnisttjensterna med skollärebefattningen, hvilken sistnämnda derigenom måste blifva eftersatt.

Man har sagt, att den ifrågavarande förändringen skulle lägga hinder i vägen för att få klockare- och skolläretjensterna förenade. Detta är icke riktigt, snarare tvärtom, emedan författningen i detta hänseende ej rubbas, men förändringen skulle hafva det goda med sig, att den skulle underlätta den af Riksdagen önskade regleringen af klockarelönerna; församlingarne skulle erhålla större bidrag till sina skolor, och skollärarne skulle, som rättvist är, under alla förhållanden få lika löner för lika tjenstgöring.

Man säger vidare, att klockarne i allmänhet hafva så litet att göra. Huru härmed förhåller sig i Norrland, vet jag icke, men i större delen af södra Sverige, och der orgelnist-, klockare- och skolläretjensterna äro förenade, hafva de ganska trägna göromål. Jag kan särskildt nämna, att i åtminstone ett stift i mellersta Sverige äro klockarne ålagde, utom många andra göromål, som rätteligen skulle tillhöra presterskapet, att jemväl vara detsamma behjelpligt med skrifning i flera förekommande fall, o. s. v. Det måste derföre här antydas, efter som mängden ej kanske känner det, att den klockare, som jemväl är skollärare, har att ställa sig till efterrättelse ej blott hvad folkskolestadgan och dithörande författningar föreskrifva samt kyrkolagen, utan jemväl klockareinstruktionen, som i allmänhet handhafves ganska väl. När härtill kommer, att klockaretjensterna merendels på landet också äro utan ersättning förenade med orgelnistbefattningen, så framgår deraf, att fordringarne ej äro så ringa. Då är härtill att märka, att för erhållande af orgelnistbefattning erfordras att hafva undergått examen vid Musikaliska akademien, hvilken examen vanligen kräfver 5 års trägna studier; således längre tid än som behöfves för att taga folkskolelärareexamen.

Sedan emellertid Riksdagen sista året välvilligt i någon mån höjt folkskolelärares aflöning, är det då rimligt att stadga en föreskrift, hvarigenom man säger: är skolläraren jemväl klockare, får han ej mera än 50 tunnor spanmål om året. Han kommer ju derigenom i sämre ställning, än om man icke förenar klockaretjensten med skollärebefattningen, ehuru, då han innehafver båda dessa tjänster, han är mera sysselsatt än kanske någon annan tjänsteman i riket, då han får tjenstgöra hela året om utan den ringaste ledighet. Utskottet erkänner också ganska riktigt detta, då det säger, att »den, som innehar dylika förenade tjänster, är i sitt dubbla kall bunden hela året om, då der-

emot den, som ensamt innehar skolläraretjenst, har fyra månaders ferier».

Dessutom tror jag Riksdagen de facto redan godkänt det framlagda förslaget; det afser blott tillämpning af en redan gifven lag. Till 1871 års Riksdag inkom nemligen en Kongl. proposition, hvori, på framställning af Riksdagen, föreslogs den förändring, att folkskollärarnes ordinarie lön skulle utgå med 500 kronor, och att församlingarne dertill skulle bidraga med ena hälften och staten med den andra, det senare dock under vilkor, att skollärarens inkomster genom innehafvande af annan tjenstebefattning, vare sig såsom klockare eller prest eller annorledes, icke uppginge till nämnda belopp. Detta vilkor ströks emellertid af Stats-Utskottet, hvars hemställan ock af Riksdagen godkändes, och i den Kongl. förordningen, som i ämnet sedermera utkom och för närvarande gäller till efterrättelse, finnes ej heller detta vilkor omnämndt. Stats-Utskottet och Riksdagen ansågo nemligen rättvisast, att en person, som med sin skolläraretjenst förenade annan befattning, som medförde någon inkomst, det oaktadt borde åtnjuta ordentlig skollärarelön, allra helst om han tillika vore klockare, emedan denne såsom sådan är skyldig att sjelf aflöna den medhjelpare, som kunde behövas för klockaretjenstens uppehållande. I folkskolestadgan, hvilken strängt tillämpas, är nemligen föreskrifvet, att en skollärare, som jemväl innehar klockarebefattning, i främsta rummet skall egna sig åt sitt skollärarekall, hvaraf ofta uppstår såsom följd, att han måste lega annan person för klockaretjenstens skötande. Och jag vet speciellt, att det finnes ställen, der skolläraren till en dylik medhjelpare får betala, om ej hela, så en stor del af sin lön som klockare, ty det möter ganska ofta svårigheter på landet att erhålla personer, som kunna spela orgel.

Vill nu Kammaren att en reglering af klockarnes löner företages, så att klockaren får sin lön och skolläraren sin, så böra vi godkänna det nu föreliggande förslaget, såsom ledande till ordning och rättvisa. Önskar man sedan, der klockarelönerna anses för höga, göra en skälighedsnedsättning deri, så finnes ju intet hinder derför; men låt hvar och en få sin förtjenta lön, så att ej klockaren får nära ensamt aflöna skolläraren.

Till sist beder jag få anmärka, att jag ej förstår af hvad orsak man för öfrigt vill sätta särskildt dessa personer under undantagslagar, hvarföre man ej vill eller kan förbjuda en skollärare att förtjena mera än 500 kronor, men vill förbjuda samma person att göra det, om han tillika innehar annan tjenst. En sådan oegentlighet och orättvisa legaliserar den nu under öfverläggning varande §, och derföre kan den icke tillämpas i sin nu varande form; ty, som visadt är, billighet och andra lagar göra redan dess betydelse till intet, och derföre har den på högst få ställen kunnat tillämpas. Jag yrkar bifall till Utskottets välggrundade förslag.

Herr Lasse Jönsson: Jag kan för min del icke instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit, och skulle jag än förut i detta afseende varit tvehåge, så har den siste talarens föredrag undanröjt all tvekan. Detta var nemligen från början till slut endast öfverdrifvet

*Om ändring i
folkskole-
stadgan.
(Forts.)*

Om ändring
folkskole-
stadgan.
(Forts.)

iprat. Först säger han, att klockare- och skolläretjensterna äro de viktigaste och trägnaste af alla befattningar i riket. Detta förklarar jag vara fullkomligt osant. Också sökte han bevisa sitt påstående dermed att klockarne äro sysselsatte halfva året för att upptaga sina löner; då måtte de icke vara mycket rörliga på fötterna. Sedan talar han om, att de skola vara så dåligt aflönade. Besynnerligt! I min hemort hafva de löner, så att man kan förfäras deråt. Der finnas på sina ställen skollärare, som uppbära så stora löner, derigenom att de jemväl äro klockare, att de skulle vara tillräckliga att aflöna 5 eller 6 sådana personer; och klockaretjensten är temligen lättskött: klockaren behöfver blott lega en annan, som sjunger åt honom.

Vid 1872 års riksdag hade Herr Petter Jönsson väckt en motion, hvari han omtalade, att klockare funnos, som hade 3,000 kronor i årlig inkomst. Vid motionens behandling i Lag-Utskottet vann denna uppgift bekräftelse, och Utskottet föreslog med anledning deraf en skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran om en lönereglering. Vore nu klockarlönerna så dåliga, som Herr Jöns Rundbäck säger, skulle ju Lag-Utskottet kommit fram med en osanning. Nej, det kunna vi väl ej tro.

Gerna skulle jag vilja gå in på norrländingarnes förslag att ändra här omnämnda beloppet af 50 tunnor till 75, men som detta förslag icke synes hafva någon utsigt till framgång, så yrkar jag afslag å Utskottets hemställan.

Friherre af Schmidt: Jag har uppfattat motionen såsom åsyftande en löneförbättring åt de träget sysselsatte folkskolelärare, hvilka tillika äro klockare; och som jag anser hvar och en böra få den lön för sitt arbete, som honom skäligen tillkommer, så kan jag icke annat än önska framgång åt motionärens förslag. Hvad som emellertid uppkallat mig är de tvänne förste talarnes yrkande om en annan förändring uti ifrågavarande §, än som motionären föreslagit, hvilket yrkande jag för min del anser vara en ny motion. Här hafva vi att taga i öfvervägande den motion, hvarom det föredragna utlåtandet handlar, men icke desse talares förslag att ändra § derhän, att i stället för siffran 50 insättes siffran 75. Det är något, som motionären alls icke yrkat, men bedrager jag mig härutinnan, så må det vara. För min del måste jag dock anse dessa ändringsförslag såsom nya motioner, hvilka, då de ej kunna upptagas till pröfning, ej tjena till något.

Jag yrkar bifall till betänkandet.

Herr Bäckström. Med anledning af hvad här yttrats angående löneregleringen i Norrland och för att beriktiga ett misstag, som dervid under debatten gjort sig gällande, anhåller jag om en kort stunds uppmärksamhet. 1872 väcktes af en representant från Vesterbotten motion, åsyftande rättighet för församlingarne att bestämma klockares aflöning. Lag-Utskottet ansåg sig i saknad af kännedom angående de särskilda orternas förhållanden icke kunna formulera något lagförslag, utan hemställde om en skrivelse i allmänna ordalag till Kongl. Maj:t. Regeringen har infordrat yttranden från församlingarne, och så står nu saken. Emellertid är att märka, det klockarens aflöning är bestämd

i kyrkolagen, och en definitiv reglering kan således ej komma till stånd förr än det näst sammanträdande Kyrkomötet behandlat ärendet. *Om ändring i folkskolestadgan. (Forts.)*

Med anledning deraf att åtskilliga församlingar sålunda äro tvungna att jemlikt föreskrift i kyrkolagen utgifva såsom lön till klockaren två, tre gånger så mycket som en skollärare bör hafva i lön, så finner jag för min del onödigt att än ytterligare tvinga dessa församlingar att gifva bidrag till skollärarens aflöning. Der klockarelönen är så rundligt tilltagen, att den uppgår till 2 å 3,000 kronor, må därför gerna en del utgå såsom ersättning för skollärarebefattningen, nemligen i händelse båda tjänsterna äro förenade hos en person. Att afkorta något af klockarelönen går ej an, emedan den, som sagdt, är bestämd i kyrkolagen. Jag har i mitt förslag trott mig beträda den enda möjliga vägen, nemligen att det skulle stå församlingen fritt att, när skollärare- och klockarelönerna tillsammans öfverstiga 50 tunnor, göra afdrag å *skollärarelönen*. Om detta minimum eller maximum — hvad man vill kalla det — anses för lågt, så kan det mycket väl gå för sig att höja det t. ex. till 75 tunnor, hvilket icke skulle hindras af den ordalydelse i öfrigt paragrafen för närvarande eger. Att detta förslag skulle, — såsom en talare nyss anmärkte — innebära en ny motion, bestrider jag. Utskottet har inkommit med utlåtande i vanlig ordning, och enligt vanlig sed här i Kammaren böra förslag till ändring uti en eller annan del af Utskottets hemställan kunna få under loppet af diskussionen framställas. Om denna ändring med afseende å maximibeloppet göres i Utskottets förslag, och skrivelsen för resten lemnas oförändrad, sådan Utskottet föreslagit den, så ser jag ingenting som hindrar Kammaren att derom besluta.

På grund af hvad jag nu anfört och med återopande utaf mitt förra yttrande, anhåller jag om proposition på bifall till mitt förut framställda förslag.

Herr Alb. Staaff: På de af Herr Lyth anförda skäl yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Törneblad: Det har mot Utskottets förslag blifvit anmärkt, att det icke vore skäl att sammanslå folkskollärare- och klockaretjänsterna. Jag vill icke motsätta mig denna åsigt. Det är må hända icke skäl att förena dessa befattningar, åtminstone icke uti de församlingar, der klockarelönen är stor, och skollärarens lön skulle kunna indragas. Men om man ställer sig på den ståndpunkten, att något skäl icke förefinnes för tjänsternas sammansläende, så vinner man intet genom afslag å Utskottets hemställan; deremot vinner man åtminstone *något* genom bifall till Utskottets förslag, ty derigenom försvinner lockelsen för församlingen att på sammanslagningen af dessa tjänster göra en ekonomisk vinst, till skada för folkskoleundervisningen. På grund af hvad jag sålunda anfört, får jag vördsamt hemställa om bifall till Utskottets förslag.

Herr Jonas Andersson i Häckenäs: Lika med den näst siste talaren anser äfven jag, att, om så vore förhållandet, som Herr Ola Månsson antydde, att förslaget afsåge att mer än hittills förena de

Om ändring i
folkskole-
stadgan.
(Forts.)

i båda befattningarne, klockare- och skollärare-tjensterna, man borde yrka afslag å betänkandet; men nu är det icke så, utan genom den föreslagna förändringen existerar samma förhållande som förut, nemligen att, när församlingen så önskar, har den rätt att sammanslå dessa befattningar. För min del tror jag detta i allmänhet icke vara nyttigt, åtminstone så som förhållandet är på den ort jag tillhör, att klockare- och orgelnistbefattningarne skötas af en och samma person. Är orgelnisten tillika skollärare, så befarar man, att han med sina musikaliska anlag ej är benägen att egna sina krafter hufvudsakligen åt det trägna arbetet i skolan, utan hellre slår sig ned vid klaveret; men den, som skall vara skollärare i våra dagar, bör af själ och hjerta uteslutande egna sig åt denna befattning. Är förhållandet så i Norrland, att klockarne verkligen äro så högt aflönade, som här blifvit framhållet, så vill jag tillråda att skilja klockarebefattningen från skollärens göromål.

Emellertid anser jag, i likhet med den ärade motionären, att, så som förhållandet nu är, en oegentlighet i afseende å sammanslagningen af klockare- och skollärelönen eger rum, ty då man, vid det förhållande, att de båda lönerna sammanräknade öfverstiga värdet af 50 tunnor spanmål, afdrager öfverskottet å *skollärens* lön, icke å klockarens, så minskar man lönen just der man icke bör minska den. Detta gör också, att, ehuru förhållandet är, att en skollärare har rätt att efter 5 års väl vitsordad tjenstgöring vinna 100 kronors lönetillökning å de 500 kronor han förut haft, detta icke alltid låter sig göra, så länge den nu varande bestämmelsen står qvar. Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag.

Herr Hjelm: Då jag har äran tillhöra den kommun, hvilken representanten på bohuslänsbänken framhöll såsom den största i riket och der klockarelönen vore högst, torde Herrarne deruti finna en förklaring, hvarföre jag anhåller att under några minuter få taga Kammarrens uppmärksamhet i anspråk.

Det gläder mig att hittills endast *en* talare yrkat afslag å Utskottets föreliggande betänkande; ty, såsom flere talare redan framhållit, behöfves verkligen en förändring af nu gällande bestämmelser i frågan. Femtio tunnor spanmål är *ungefär skollärens lön*, eller något mindre, då man inberäknar naturapersedlar; och då en person skall sköta både klockare- och skollärebefattningen samt lega för en stor del af klockaretjenstens göromål, för ungefär ensamt skollärens lön, finner man lätt, huru orimligt detta är, och att förändrad lagbestämelse påkallas. Men å andra sidan kan det ej förnekas, att på sina ställen klockaretjensten är förenad med alltför stor lön; ja, så att den nära nog motsvarar pastorslönen i tredje klassens pastorat, och der kan klockaren med tacksamhet äfven sköta skolläretjensten utan särskild lön för denna senare.

En talare på östgötabänken förebrädde norrländingarne för att de, såsom han yttrade, skulle vilja knussla på 100 kronors lönetillägg åt sina folkskolelärare. Så är ej fallet, men jag ber derföre att få erinra honom, att här är icke fråga om 100 kronor, utan om spanmål, och att de norrländingar som yttrat sig före mig påyrkat, att de i

*Om ändring i
folkskole-
stadgan.
(Forts.)*

lag stadgade 50 tunnorna skulle höjas till 75; sålunda vilja de icke neka till 100 kronors löneförhöjning, som här icke är fråga om, och som talaren gripit i luften, utan lemna 25 tunnor spanmål, som efter 15 kronor per tunna gör i penningar 375 kronor.

Att här för min del yrka direkt förändring af denna maximisiffra, såsom desse talare från Norrland gjort, tilltror jag mig icke. Dock anser jag 25 tunnor vara för litet, utan jag tror lämpligast vore, att frågan till Utskottet återremitterades, på det utredning må kunna vinnas, huru vida icke maximisiffran borde undergå förändring till 80 tunnor eller mera; och jag får derföre vördsamt hemställa om frågans återremitterande till Utskottet.

Medan jag har ordet vill jag, med afseende å hvad Herr Jonas Andersson yttrade om olämpligheten af klockare- och skollärarettjensernas sammansläende, på grund af erfarenhet instämma med honom; ty skolläraryn äro i sanning så ansträngde, om de rätt skola sköta sina äligganden, att de väl behöfva hvila sig från psykiskt arbete på söndagen. I anledning af Herr Rundbäcks anförande, vill jag upplysa, att hos oss spanmålen icke behöfver af klockaren hemtas hos dem, som skola utgöra den, icke heller sköter han der kyrkomusiken och sången. Lönegifvarne föra spanmålen till mannens egen bod, och andra personer ombesörja utan kostnad för klockaren både orgelspelning och sång; icke heller behöfver han trafva jemte postkärran med klockarposten; så ansträngd är mannen alls icke såsom klockare. Men härmed har jag visst icke sagt, att de 50 tunnorna äro för andra tillräckligt; deremot, der klockarelönen redan är 3 å 4 tusen kronor, skulle staten och kommunen emellertid få lägga till icke blott den af Herr Bäckström nämnda summan, utan vida mera, ty efter Utskottets förslag skulle de folkskolelärare, som tillika äro klockare, få ersättning äfven för kofoder och vedbrand.

Jag hemställer på nu anförda skäl om återremiss af betänkandet.

Herr Uhr: Mig förefaller det, som skulle detta utskottsbetänkande vara ganska välbetänkt; och jag vill derföre bifalla detsamma. Jag undrar verkligen huru det skall gå för norrländingarne, som hafva så förskräckligt stora klockarelöner, att de till och med vilja höja de sammanslagna lönernas maximum från 50 till 75 tunnor och ändå få så mycket öfver åt klockaren, att skolläraryn icke erhåller någon lön alls. Men då, Herrar norrländingar, fån I ej heller något statsbidrag; gifven I icke 300 kronor i lön åt edra skolmästare, så fån I ej resten af staten; den blifven I bet på, det skall jag omtala för er.

Herr Sjöberg: Jag tillåter mig yttra några ord, egentligen för att fästa uppmärksamheten på ett yttrande, Herr Jöns Rundbäck fälde under sitt föredrag, och hvilket, efter hvad det vill synas, icke blifvit behörigen uppmärksamadt; och jag har så mycket större anledning härtill, som Utskottet just uti ifrågavarande hänseende i sitt utlåtande, sidan 2 andra stycket ofvanifrån, uttryckt någon tvekan. Det är nemligen, såsom Herr Rundbäck erinrat, förhållandet, att klockarelönerna i sjelfva verket äro ställda utom vår befogenhet, och sålunda

*Om ändring i
folkskole-
stadgan.
(Forts.)*

ganska säkert utom församlingarnes; någon annan anordning af dem än den genom kyrkolagen bestämda är för närvarande ej möjlig. Då så är, har det synts mig, att det tillägg angående klockaretjensterna, hvilket finnes uti folkskolestadgan, kanske icke så behörigt der intagits. Jag förestälde mig att börja med, att det nu ifrågavarande tillägget tillkommit genom Kongl. kungörelsen den 2 December 1870, men Herr Rundbäck har upplyst, att så icke är förhållandet, utan att det redan fans i 1842 års folkskolestadga, sådant det här i betänkandet är att läsa.

Detta blott i förbigående, för att derigenom komma till den slutsatsen, att hvad motionären föreslagit och Utskottet tillstyrkt i min tanke är synnerligen välgrundadt. Genom bifall till Utskottets förslag kommer man sålunda till en närmare öfverensstämmelse med ett förhållande, som för närvarande måste anses vara af privilegii-natur och således icke bör på något sätt beröras af en i administrativ väg utfärdad författning. Då slutligen de särskilda förhållanden, någre talare från Norrland här framhållit, synas mig vara af den beskaffenhet, att det må bero af vederbörande församlingar sjelfva att, om i enstaka fall en ändring eller rättelse finnes af behovet påkallad, åstadkomma en sådan; så anser jag, i likhet med Herr Jonas Andersson och åtskillige andra talare, som i frågan yttrat sig, ganska goda skäl finnas för bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick.

Herr Hjelm: Med anledning af Herr Uhers yttrande, att de församlingar i Norrland, der klockare- och folkskolelärare-tjensterna vore förenade, skulle blifva utan statsbidrag till folkskolelärnarnes aflöning, om de icke gifva dem skollärelön, får jag upplysa honom, att dessa församlingar aldrig anhållit om eller erhållit något statsanslag för det ändamålet, utan begge tjensterna hafva skötts af en och samma person, som aflönats ensamt med klockarelönen, emedan denna lön är öfver höfvan stor.

Beträffande Herr Sjöbergs yttrande, att vi norrländingar kunde reglera dessa förhållanden sjelfve, ber jag få erinra, att någon förändring i klockarelönerna ej kan göras ensidigt af församlingarne, ej ens af Riksdagen och Kongl. Maj:t, utan endast med Kyrkomötets samtycke.

Grefve De la Gardie: De olägenheter för folkskolelärnarne å den ena sidan och församlingarne å den andra, hvilka äro en följd af stadgandet i nu ifrågavarande paragraf af folkskolestadgan, hafva för mig genom öfverläggningarne i Utskottet, enskilda samtal och diskussioner här i afton blifvit så tydliga, att jag, för min del, icke anser mig behöfva vidare yttra mig om vigten af dem; detta så mycket hellre, som de förenade klockare- och skollärelönerna icke i regeln skulle, oafkortade, komma att uppgå till något afskräckande belopp. Klockarelönen är nemligen beroende af församlingens storlek, men der församlingen är stor, måste klockaren, som tillika är skollärare, vanligen för klockaregöromålen aflöna en särskild vikarie och således vidkännas ett betydligt löneafdrag. För öfrigt, äfven om detta icke skulle vara förhållandet, utan lönen oafkortad tillfalla klockaren, kan, såsom Utskottet anmärkt, berättigadt tvifvel uppstå, huru vida det ifrågava-

rande stadgandet i folkskolestadgan rätteligen kan tillämpas på skol- Om ändring i
lärare, som tillika är klockare. I smärre församlingar åter är klocka- folkskole-
ren i allmänhet så lågt aflönad, att den lönetillökning han erhåller i stadgan.
följd af skollärarebefattningen synts Utskottet alldeles icke vara för hög. (Forts.)

Diskussionen har redan så länge pågått, att jag icke längre skall upptaga Kammarens tid. Barnet är nu, för att begagna ett gammalt uttryck, infördt i världen; må det försöka att hädanefter reda sig sjelf.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gaf Herr vice Talmannen, enligt de yrkanden som förekommit, propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på bifall till det förslag, Herr Bäckström under öfverläggningen framställt, dels på återremiss, dels ock slutligen på afslag; och fann Herr vice Talmannen den först nämnda af dessa propositioner vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes och företogs, sedan yrkandet på afslag antagits till kontraposition, enligt en nu uppsatt och af Kammarerna godkänd omröstningsproposition, lydande sålunda:

Den, som bifaller hvad Kammarerna Tillälliga Utskott N:o 1 i sitt utlåtande N:o 15 hemställt,

röstar Ja;

Den, det ej vill,

röstar Nej;

Vinner Nej, har Kammarerna afslagit Utskottets ifrågavarande hemställan.

Omröstningen utföll med 40 ja mot 32 nej; och hade alltså Utskottets hemställan bifallits; skolande, jemlikt 63 § 3 mom Riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag af protokollet Medkammarerna delgifvas.

§ 11.

Föredrogs Andra Kammarerna Första Tillfälliga Utskotts utlå- Om revision af
tande N:o 7 (i samlingen N:o 16), med anledning af Herr C. E. Cas- föreskrifterna
parssons motion, N:o 166, om revision af gällande föreskrifter rörande rörande eder.

I motionen var föreslaget, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla: att en allmän revision af nu gällande föreskrifter i afseende å eder, åsyftande en inskränkning i deras användande, måtte ega rum; att, der edsförpligtelse fortfarande skall afgifvas, orden: »svär vid Gud och hans heliga Evangelium» måtte utbytas emot orden »svär inför Gud», samt att de sista bekräftelseorden i de nu gällande edsformulären måtte helst alldeles uteslutas, men, derest några sådana ord anses behöfva kvarstå, de måtte förändras på sätt

*Om revision af
föreskrifterna
rörande eder.
(Forts.)*

1868 års Kyrkomöte föreslagit; att den nu brukliga tro- och huldhets-eden måtte utbytas mot en på heder och samvete afgifven försäkran; samt att slutligen, alla embets- och tjenstemanna- samt med dem jemförliga eder måtte afskaffas, men i stället, när och på sätt i instruktion, reglemente eller annorledes af Kongl. Maj:t bestämmes, tid tillträdet af befattningen erinran meddelas åt tillträdaren om hans åligganden jemte det ansvar försummandet deraf medför.

Och hade Utskottet i anledning af berörda motion hemställt, att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla:

att en allmän revision af nu gällande föreskrifter i afseende på eder, åsyftande en inskränkning i deras användande, måtte ega rum; samt att, der edsförpligtelse fortfarande skall afgifvas, orden: »svär vid Gud och Hans heliga Evangelium» måtte utbytas emot orden: svär inför Gud; och de sista bekräftelseorden i de nu gällande edsformulären helst alldeles nteslutas eller, derest några sådana ord anses behöfva kvarstå, förändras på sätt 1868 års Kyrkomöte föreslagit.

Efter ärendets föredragning hos Kammaren yttrade motionären,

Herr Casparsson: Det är nu ett och tjugu år sedan svenska Riksdagen första gången inför Kongl. Maj:t frambar sina bekymmer och sina önsknings i fråga om gällande föreskrifter rörande eder och deras användande; och frågan har således nu uppnått det stadium, då man enligt svensk lag anses kunna föra sin egen talan. Redan denna omständighet hade kunnat utgöra skäl för mig att icke nu begära ordet, i synnerhet som jag en gång förut i Medkammaren haft tillfälle att temligen fullständigt framlägga min åsigt i frågan; men då jag från 160 medlemmar af Upsala universitets lärare och studentcorps mottagit en adress, innefattande deras välönsknings för sakens framgång, så torde jag icke träda grannlagenheten, hvarken mot Kammaren eller dem, för nära, om jag här gör mig till målsman för dessa önsknings. Jag tror, att ungdomen med försynthet begagnat den grannliga rättigheten att afgifva opinionsyttringar, hvarför den också har så mycket större betydelse; och då denna ungdom till större delen ännu undgått att offra på edernas altare, så antager denna adress nästan formen af en bön, som jag icke tvekat att till Kammaren framföra. Den slutar med uttalandet af den förhoppning, »att den tid ej är aflägsen, då samhällets kraf på edliga förpligtelser icke utsträcket för vida och dessas form lemnar den enskildes samvete oförkränt».

Jag kunde hafva mycket, mycket att i denna fråga för egen räkning tillägga, men jag vill icke på denna sena timme uppehålla Kammarens tid. Kanske äro vi alla ense i saken? Jag vet att äfven tystnaden har sin värtighet. Skulle nu Andra Kammaren utan vidare diskussion antaga Utskottets förslag, dervid anslutande sig till den mening, som 1868 års allmänna Kyrkomöte och Första Kammaren vid 1871 års riksdag uttalat, då tror jag att frågan dermed har inträdd i det skede, att Kongl. Maj:ts regering skall finna sig uppmanad att med större beslutsamhet än hittills i detta hänseende framgå på reformernas bana.

Jag anhåller vördsamt om bifall till Utskottets förslag.

I detta anförande instämde Herr Biesert.

*Om revision af
föreskrifterna
rörande eder.*

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll Utskottets hemställan; och skulle det sålunda fattade beslutet, jemlikt 63 § 3 mom. Riksdagsordningen, genom protokollsutdrag Medkammaren delgifvas.

§ 12.

Herr *Johannes Jonsson* i Fröstorp, hvilken anmält sig vilja afgifva en motion, blef i sådant afseende nu uppropad samt afgaf den ifrågasvarande motionen, innehållande förslag till ordnande af veterinärväsendet och veterinärundervisningen i riket.

Denna motion, som erhöi ordningsnummern 172, blef på begäran bordlagd.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgüromålen beviljades:

Herr <i>Christen Assarsson</i>	under 14 dagar från och med den 20 i denna månad,	
Grefve <i>De la Gardie</i>	» 13 » » » 20 »	
Herr <i>Santesson</i>	» 14 » » » 20 »	
Herr <i>Jöns Pehrsson</i>	» 13 » » » 21 »	
Herr <i>Lundqvist</i>	» 12 » » » 23 »	och
Herr <i>Jonas Jansson</i>	» 10 » » » 24 »	

§ 14.

Justerades protokollsutdrag rörande de beslut, som i Kammarens sammanträden denna dag blifvit fattade.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $3\frac{3}{4}$ 12 på natten.

In fidem
H. A. Kolmodin.